

TARTU ÜLIKOOL
SOTSIAALTEADUSKOND
AJAKIRJANDUSE JA KOMMUNIKATSIOONI OSAKOND

**Poliitilise vastutuse mõiste konstrueerimine meedias
kolme poliitilise skandaali näitel
Bakalaureusetöö**

Lauri Tankler
Juhendaja: Marju Lauristin

TARTU
2005

Sisukord

Sisukord	2
1. Sissejuhatus	4
2. Teoreetilised alused	6
3. Uurimisküsimused ja hüpotees	11
4. Metoodilised eeskujud	12
5. Uurimise läbiviimine	16
6. Uurimistulemused	21
6.1 Kultuuriminister Signe Kivi ja kultuurkapital	21
6.1.1 Juhtumi kirjeldus.....	21
6.1.2 Kvantitatiivne uuring	21
6.2 Põllumajandusminister Tiit Tammsaar ja viljavarud.....	25
6.2.1 Juhtumi kirjeldus.....	25
6.2.2 Kvantitatiivne uuring	25
6.3 Välisminister Kristiina Ojuland ja riigisaladused	27
6.3.1 Juhtumi kirjeldus.....	27
6.3.2 Kvantitatiivne uuring	28
6.4 Kvantitatiivse uuringu kokkuvõte.....	30
7. Kvalitatiivne argumentide analüüs	33
7.1 Analüüs juhtumite kaupa	33
7.1.1 Vastutuse mõiste konstrueerimine Signe Kivi poolt.....	33
7.1.2 Vastutuse mõiste kinnistumine Tammsaare puhul	34
7.1.3 Ojulandi vastutusele võtmine.....	35
7.2 Analüüs argumentide kaupa.....	36
7.2.1 Näansside erinevus – argument „formaalne”	36
7.2.2 Formaalsest vastutusest eeldatud käitumiseni	37
7.2.3 Kehtiv argumendi mudel sarnastele juhtumitele.....	38
8. Järeldused.....	40
9. Diskussioon.....	42
Sisu:.....	42
Meetod:	43

10. Kokkuvõte.....	44
11. Summary.....	45
12. Allikad:	46
Lisa 1.....	48

1. Sissejuhatus

Poliitilises skandaalis nõuavad erinevad osapooled teinekord skandaali peategelaselt vastutuse võtmist. Viimase kolme aasta jooksul on see aga tähendanud enamasti ühte tegevust, milleks on poliitiku tagasiastumine tema ametikohalt. Käesoleva töö eesmärgiks ongi poliitilise vastutuse mõistele konteksti andmine ja perspektiivi lahti seletamine – milline tähendus on poliitilise vastutuse mõistel ja mida selle kaudu konkreetset poliitikut nõutakse.

Seminaritöös „Poliitilise vastutuse käsitlemine Ken-Marti Vaheri kiiruseületamise näitel” (Kuimet et al), mille üks autoritest olin ka ma ise, leidsime argumente lahti seletades, et kui poliitikut (justiitsministrilt) nõuti vastutamist oma sõnade eest, siis see tegelikult tähendas, et temalt nõuti lahkumist. See tõsiasi ajendas edasi uurima, kas poliitikut vastutuse nõudmine tähendab alati ainult ühte – tagasi astumist. Millest selline lähenemine vastutuse mõistele tuleb?

Käesolev töö püüab kolme skandaali kaudu seletada, kuidas on ühe poliitiku eeskujul poliitilise vastutuse mõistele omistatud selline tähendus, et vastutuse kandmine tähendab tagasiastumist. Skandaalid on vastutuse uurimiseks olulised, sest nad eeldavad mõiste kasutamist tihedamalt kui muidu, andes sellele samas natuke erinevaid kontekste. Kolm käsitletavat skandaali on kõik näiliselt sarnasest valdkonnast – kultuuriminister Signe Kivi tagasiastumine seoses raha kadumisega Kultuurkapitalist, põllumajandusminister Tiit Tammsaare tagasiastumine seoses vilja kadumisega Rakvere Viljasalvest ja lõpuks välisminister Kristiina Ojulandi tagandamine seoses riigisaladuste kadumisega välisministeeriumist. Need kolm skandaali ei ole küll võrdsed varem mainitud justiitsminister Ken-Marti Vaheri kiiruseületamise skandaaliga, sest käsitlevad siiski ministrite tööalast tegevust. Küll aga võib nende kaudu lahti seletada, miks poliitikutelt nõutakse vastutuse nime all tagasiastumist.

Töö koosneb esiteks poliitilise vastutuse, poliitilise skandaali ja meedia ning poliitika vaheliste suhete teoreetilisest ülevaatest, kus on näha, kuidas neid mõisteid tegelikult defineeritakse. Seejärel selgitan, miks ma valisin uurimismeetodiks argumentatsiooni

kvantitatiivse ja kvalitatiivse uurimise, et oma uurimisküsimustele vastust leida. Tulemused näitavad, kuidas on vastutuse mõiste läbi kolme skandaali oma konteksti muutnud ja mida poliitikutelt järjest rohkem nõutakse nii poliitikute endi kui ka ajakirjanike kaudu. Seejärel püüab käesolev töö lahti harutada enim kasutatud argumentide tausta ja perspektiivi Toulmini argumentatsiooni meetodit kasutades, kust peaks välja tulema „iseenesest mõistetavad” eeldused, mida poliitilise vastutuse mõiste puhul kasutatakse. Järeldustes püüan oma uurimistulemusi sobitada teoreetilise käsitlemisega ning annan hiljem diskussiooni käigus ka hinnangu uurimisele.

Käesolev töö ei ole politoloogia valdkonnast ja seetõttu on tähtis ka ära märkida, et uurimistulemused ja järeldused lähtuvad otseselt sellest, kuidas ja kelle poolt vastutuse mõistet meedias konstrueeritakse. Töö ei tee normatiivseid ettekirjutusi, pigem on selle põhjus ja eesmärk teaduslikult lahti seletada, kuidas defineeritakse meedias üks mõiste nii, nagu seda poliitilise vastutuse puhul tehtud on.

2. Teoreetilised alused

Poliitika puhul on mitmeid lähenemisviise, kuidas räägitakse poliitilisest vastutusest ja kuidas vastutust ka rakendatakse. Põhimõte on vastutuse puhul see, et erinevate ametlike ja mitteametlike protseduuride kaudu hoitakse demokraatiates valitsejaid vastutavana avalikkuse ees (Philp, 2000). Olgu need protseduurid siis demokraatlikud valimised, arupärimised parlamendis või kasvõi vaba ajakirjanduse artiklid ja arvamused, demokraatiate puhul on vastutus oluline.

Mark Philp kirjutab oma artiklis *Access, Accountability and Authority: Corruption and the Democratic Process*, et vastutust defineeritakse tihtipeale väga laiaulatuslikult ja tsiteerib Manini, Przeworski ja Stokesi: „Valitsused on „vastutavad”, kui kodanikud saavad eemaldada ja sanktsioneerida valitsuse liikmeid, kes neid adekvaatselt ei esinda, jättes valitsema need, kes hästi hakkama saavad. „Vastutusmehhanism” on seega justkui ametnike tegevuste ja tulemuste suhe kodanike sanktsioonidega. Valimised on näiteks „uuendamise” vorm vastutusmehhanismist, kus sanktsioonideks on kas pikendada või mitte pikendada valitsuse mandaati.” (Przeworski et al 1999, Philp, 2000, kaudu).

Philp teeb olulise vahe sisse formaalsel ja poliitilisel vastutusel. Formaalse vastutuse eesmärgiks peab ta seda, et avaliku sektori ametnik tegutseb tema tööle ette nähtud piiride sees. Poliitiline vastutus käsitleb pigem seda, kuidas poliitikud ja ametnikud suudavad vastutada oma otsuste ja käitumise eest. Küsimus ei ole niivõrd selles, kas keegi tegutses seaduse piires, kuivõrd just selles, kas nad tegutsesid nende huvides, kes neile mandaadi on andnud.

Teine viis, kuidas poliitilist vastutust käsitleda, on jagada see horisontaalseks ja vertikaalseks (O'Donnell 1999, Soos 2004, kaudu). Horisontaalne vastutus tähendab seda, kui riik hoolitseb ise oma institutsioonide kaudu selle eest, et poliitikud vastutaksid. Selle alla kuuluksid Eestis siis Riigikontroll, õiguskantsler, politseiorganid ja kohtud. Kõige paremini sobiks muidugi Riigikogu, kes peab jälgima, et Vabariigi Valitsus neile antud mandaati õigesti kasutaks. Vertikaalseks vastutuseks peab O'Donnell seda, kui valitud esindajad ja poliitikud vastutavad oma valijate ees ning avalikkuse ees.

Sama vastutuse jaotust kasutanud Mark Schachter kirjutab oma artiklis *When Accountability Fails: A Framework for Diagnosis and Action* (Schacter 2001), et kuna valitsused tavadsevad lootma jääda horisontaalse vastutuse institutsioonidele (sest nad asutavad ja haldavad neid institutsioone ju ise), on horisontaalset vastutust vaja toetada tugeva vertikaalse vastutusmehhanismiga. „Vertikaalse vastutuse efektiivse kasutusega, valimisprotsessi, meedia ja kodanikeühiskonna aktsioonide kaudu paneb valitsused tõsiselt võtma ohtu, et mis juhtub, kui horisontaalsed vastutusmehhanismid ei toimi.” (Schedler 1999, Schacter 2001, kaudu)

Olgugi, et enamasti räägivad poliitilise vastutuse definitsioonid sellest, kuidas antakse hinnang valitsuste tegevusele läbi valimisprotsessi, on eelneva definitsiooni kaudu järelikult olemas ka protsessid, mille kaudu nõutakse vastutust poliitikutelt ka valimiste vahelisel perioodil. Gabor Soos nimetab seda poliitikute sotsiaalseks vastutuseks, tsiteerides Peruzzottit ja Smulowitzi (Soos 2004), kuid põhimõtteliselt räägib ta sarnasest vertikaalsest vastutusest valijate ja avalikkuse ees. Kodanikeühiskonnas on tema hinnangul olemas (ja peavadki olema) erinevad mehhanismid, kuidas hoida valitud vastutavana. „Sotsiaalne vastutus seisab kodanikeühiskonna organisatsioonide ja meedia väljundite õlgadel,” kirjutab Soos. Taoline vastutusmehhanism ei pruugi tema arvates olla üldse selline, kes hinnanguid annab, vaid pigem hoiab see sidet poliitikute ja kodanike vahel.

Siin tulebki mängu meedia olulisus poliitilise vertikaalse vastutuse puhul, sest kodanikel pole tihtipeale võimalusi või piisavalt ressursse, et sanktsioneerida valitud isikuid, kui nad on läinud üle oma võimupiiride või teinud avalikke huve kahjustanud poliitilisi otsuseid. Läbi meedia on neil võimalik ärgitada horisontaalse vastutusmehhanismi osalisi poliitikuid vastutusele võtma ning teiseks pöörata teiste kodanike tähelepanu sellele vahele, mis on poliitikute lubadustel ja tegelikel tegemistel.

Siinkohal tulebki küsimuse alla, kuidas hinnata poliitilist skandaali ja mis võib olla poliitiline skandaal. Oma artiklis *Media scandals and societal accountability* toob

Enrique Peruzzotti välja erinevad käsitlused sellest, mis on poliitiline skandaal ja kas skandaalid tõstavad valitsuse vastutustunnet või hoopis kaotavad valijate usaldust poliitika suhtes üldiselt. Üks lähenemine on, et poliitilised skandaalid on kõik olukordade paljastamised, kus keegi „tegutseb, et suurendada poliitilist võimu protseduuride ja protsesside endi arvelt.” (Markovits & Silverstein 1988, Peruzzotti 2003, kaudu). „Kus iganes on olemas opositsioon ja vaba meedia, kes tahavad täita valvekoera rolli valitsusametnike üle, seal järgnevad ka poliitilised skandaalid,” kirjutab Peruzzotti. Ning selle tõttu, Markovitsi ja Silversteini järgi, suurendavad poliitilised skandaalid seadusandjate ja valitsejate legitiimsust.

On olemas muidugi vastupidiseid arvamusi, näiteks Ginsbergi ja Shefteri järgi vähendavad poliitilised skandaalid tugevasti poliitikute usaldusväarsust, kui nad tegelevad näiteks poliitikute isiklike teemadega. (Ginsberg & Shefter 1999, Peruzzotti, 2003, kaudu). Käesolevas töös püüan läheneda skandaalidele neid kahte erinevat lähenemisviisi ühendanud vaatevinkli kaudu. John B. Thompsoni arvates tuleks Markovitsi ja Silversteini käsitlust laiendada nii, et Ginsbergi ja Shefteri välja toodud fenomen sinna sisse mahuks. Poliitilised skandaalid on tema hinnangul üleastumised, millega on hakkama saanud inimesed, kes on poliitikas. Poliitiku üleastumise avalikustamine võib tõsiselt kahjustada ühte väga olulist ressursi, mida esinduspoliitikas vaja läheb – selle poliitiku mainet (Thompson 2000, Peruzzotti 2003, kaudu).

Seega mahuks poliitilise skandaali alla ka justiitsminister Ken-Marti Vaheri kiiruseületamise skandaal, olgugi et tegemist ei olnud tööülesannetega, tema haldusalaga või tööajagagi. Oluline on siin aga panna kokku ülal toodud sotsiaalse vastutuse teooria ja poliitilise skandaali mõju isikule.

Kokkuvõttes lähenevad teoreetilised allikad poliitilisele vastutusele selles valguses, et vastutus hõlmab kõik need asjad, mida poliitikud oma valijatele lubavad. Vastutust hakatakse nõudma siis, kui lubadused ja tegevused ei ole kooskõlas. Nende lubaduste alla kuuluvad tegelikult ka konkreetsete poliitikute mained – maine on üks nendest asjadest,

mille tõttu inimesi valitakse riiki juhtima - , ning tegevused, mis kahjustavad konkreetsete inimeste mainet, loetakse samuti vastutuse määra sisse.

Tehakse põhimõttelist vahet formaalse ja poliitilise vastutuse vahel, samuti ka horisontaalse ja vertikaalse vastutuse vahel. Formaalset vastutust kannab igaüks, kes oma haldusalas ei saa hakkama seadusega ettenähtud raamidesse jäämisega, poliitilist vastutust see, kes ei saa hakkama nende otsuste tegemisega ja elluviimisega, mille jaoks neile mandaat on antud. Horisontaalset vastutust kontrollivad teised riigi poolt sisse seatud institutsioonid, vertikaalset vastutust kantakse aga valijate ees.

Meedia on oluline komponent, et valimiste vahelisel perioodil saaksid valijad informatsiooni selle kohta, kas valitud isikute ja valitsuste lubadused ja tegevused on kooskõlas. Neil on võimalik läbi meedia tõsta häält kellegi vastu, kuid sellele seab oma piirangud ajakirjandus ise, otsustades, kes saab sõna ja kes mitte. Seetõttu on ka oluline, et kodanikel oleks olemas mingisugune arusaam sellest, mis on poliitiline vastutus, et nad seda valitud isikutelt üldse nõuda saaksid.

Kuidas aga tekib kodanikel mingi arusaam poliitilisest vastutusest, kui praktikas võib-olla kasutatakse seda mõistet väga harva? Philippe Bourdieu käsitles keele ja sümbolite mõjust ning tähenduste tekkimisest soosivad võimul olevad ideoloogiad ja valitsused ühtse keeleruumi teket. Keelde tuleb tähendus tema sõnutsi sotsiaalsete mõjude kaudu, kuid arvestades võimulolijate võimalust mõjutada keeleõpet juba koolieast saati, püüab võim taastoota enda jaoks soosivaid tähendusi keeles (Bourdieu 1991). Keel on Bourdieu hinnangul sotsiaalse reaalsuse konstrueerimise vahend, mille puhul on tähtis ka see, kes defineerib masside jaoks mingid mõisted. Sotsiaalselt tähtsamal positsioonil oleva isiku poolne definitsioon on oluliselt suurema kaaluga. Samas räägib ta ka võitlusest klasside vahel, kus vastased püüavad enda huvidest lähtuvalt defineerida mõisteid ehk siis konstrueerida reaalsust nii, nagu neile paremini sobiks.

Kui poliitilisel vastutusel on teoreetiliselt niivõrd lai definitsioon ja avalikkuse jaoks on selle mõte ikkagi üks – tagasiastumine, siis on ka see sarnaselt konstrueeritud mõiste.

Vastutuse mõistele on antud teatud tähendus, kuid kelle poolt? Nii nagu Bourdieu räägib autoriteetsematest mõistete defineerijatest, nii seletab ka Halliki Harro oma raamatus *Changing Journalistic Conventions in the Press. Empirical Studies on Daily Newspapers Under Different political conditions in 20th Century Estonia* meedia „häälest“, st kes ja kui palju meedias sõna saab. Selle määratlevad nii ajakirjanduslik tava kui ka tõekspidamised sotsiaalses ja poliitilises sfääris (Harro, 2001). Harro väitel mängib tava olulisemat rolli kui igapäevaelus osatakse tähele panna. 20. sajandi tähtsaima muutusena selles sfääris toob ta välja poolanonüümsete allikate järjest rohkema identifitseerimise (Harro 2001: 241). Ta rõhutab erinevate „hääle“ esinduskategooriaid meedias, arutleb autori rolli üle ja toob esile ka suuremad muutused antud valdkonnas ja selle tavades viimase sajandi jooksul.

Harro viitab oma analüüsis ka Fairclough`le ning nõustub tema väitega, et meedias esindatud häätel ei ole kunagi võrdset positsiooni, vaid pigem on see struktuur juba loomult hierarhiline.

3. Uurimisküsimused ja hüpotees

Arvestades ülaltoodud teooriat poliitilise vastutuse, skandaalide ja meedia mõju kohta, püüan käesolevas töös uurida järgmisi küsimusi:

- Milline tähendus on antud meedias poliitilise vastutuse mõistele?

Erinevad hääled ja sotsiaalsed grupid püüavad anda mõistele just sellist tähendust, mis oleks kõige rohkem nende huvides. Poliitilise vastutuse mõiste lahtikirjutamine argumentide kaudu annab ülevaate sellest, milline see sisu praegu meedias on ja kes on selle (ja kuidas) konstrueerinud.

Kõige paremini on võimalik saada vastus küsimusele „milline tähendus” argumentatsiooni kaudu, mis annab lisaks sõnastusele ka võimaluse vastutusele välja uurida konkreetne kontekst ning leida põhimõtteline soovitus, mida peaks „vastutaja” tegema.

- Kuidas on aja jooksul muutunud vastutuse sisu?

Kontentanalüüsi kaudu on võimalik näha seda, kuidas kolme erineva skandaali puhul kasutatakse vastutuse mõistet erinevat moodi ja kuidas see ajaga muutunud on. Samuti on võimalik näha, milliste kontekstidega „vastutust” nõuti enim kolm aastat tagasi ja millistega käesoleval aastal.

- Kas on olemas mingi kindel tegevusplaan, mida nõutakse, kui nõutakse poliitikult vastutuse võtmist?

Kas on olemas mudel, mida peaks poliitikud arvestama?

Töö hüpoteesiks on Bourdieu mõte, et võimulolijad püüavad defineerida mõisteid ja konstrueerida sotsiaalset reaalsust keele kaudu, selleks et oma võimu legitimeerida (Bourdieu 1991). Konkreetsemalt – poliitilise vastutuse mõiste sisu on konstrueeritud poliitikute endi poolt, et avalikkus nende teguviisi heaks kiidaks. Vastutuse mõiste tähendab poliitikute puhul eksimuse korral tagasiastumist ning nad püüavad sellele mõistele taolise sisu andmise kaudu ennast avalikkuse ees rehabiliteerida.

4. Metoodilised eeskujud

Kuidas siis oleks kõige efektiivsem uurida poliitilise vastutuse käsitlemist Eesti meedias? Töö vaatab vastutuse mõiste käsitlemist konkreetse poliitilise skandaali puhul läbi erinevate argumentide, sest vastavalt ülaltoodud teoreetilisele materjalile ei ole poliitiline vastutus alati üks ja seesama mõiste. Kui vaadelda vastutuse mõiste puhul seda, millistes argumentides see esineb, on hiljem võimalik anda argumendile kontekst ja selgitada, mida konkreetne autor oma argumendiga öelda tahab.

Nii kvantitatiivse kui ka kvalitatiivse osa puhul on võimalik võtta eeskujuna seminaritööst „Poliitilise vastutuse konstrueerimine Ken-Marti Vaheri kiiruseületamise skandaali näitel” (Kuimet et al 2005), mis on omakorda eeskujude alusel koostatud. Püüan neid lühidalt kirjeldada.

Kvantitatiivse argumentatsioonianalüüsi puhul on võetud metoodiliseks eeskujuks Mitteenestlaste Integratsiooni Sihtasutuse poolt 2002. aastal läbi viidud meediamonitooring „Integratsiooniprotsesside kajastumine Eesti meedias“. Ragne Kõutsi poolt koostatud meediamonitooringus kasutati kvantitatiivset kontentanalüüsi üldistest ajakirjanduses käsitletud teemadest ülevaate saamiseks, samuti argumentatsioonianalüüsi, et analüüsida, kui palju ja millised argumendid esinevad vaadeldud tekstides. Seejuures ei saa suurt osa tekstidest välja toodud väiteid ja hinnanguid nimetada otseselt argumentideks, kuna otsest diskussiooni integratsiooni teemadel esines suhteliselt vähe.

Minu töö kvantitatiivse osa puhul aitab see eeskuju niivõrd, kuivõrd selle kaudu on võimalik üles leida mitte ainult sõnad erinevatest artiklitest, vaid anda neile ka argumendi kontekst, mida on võimalik hiljem sisuliselt uurida.

Argumentatsiooni sisulise uurimise puhul on seminaritöös saadud päris põhjalik ülevaade kvalitatiivsetest uuringutest Frans H. Van Eemeren, Rob Grootendorst, Sally Jackson ja Scott Jacobs artiklist „Argumentation“, mis ilmus raamatus *Discourse Studies: A Multidisciplinary Introduction. Vol. 1.* (T.A. van Dijk'i toimetatud, 1997). Nende sõnutsi on kõige levinum definitsioon argumendile järelendus, millele on lisatud eeldused (van

Eemeren et al 1997). Samas tuuakse hiljem näidetena välja, et järeldus või osad eeldustest võivad olla peidetud ning tekstide sees lihtsalt juurde mõeldud.

Argumendid koosnevad tavaliselt loogilistest järeldustest, mis on omavahel seostatud, et kokkuvõttes jõuda ühe loogilise väiteni (van Eemeren et al 1997). Nagu enne öeldud, vaatlesime meie neid argumente, mille lõplik väide on kas „peab tagasi astuma“ või „ei pea tagasi astuma“. Argumentide lihtsaim ülesehitus on selline:

Iga A on B

Iga B on C

Järelikult iga A on C

Tegemist on juba Aristotelese poolt välja töötatud süllogismide valemiga, kus peavad olema kaks eeldust ja kolm mõistet (ülaltoodud näites siis A, B ja C). Üks eeldustest on nn „suur eeldus“, mis on universaalse tähendusega ja teine on „väike eeldus“, kus minnakse konkreetsemaks (Kalmus 2004).

Van Eemeren toob välja ka ühe S. E. Toulmini kaasaegsema teooria argumentatsiooni kohta. Toulmini teooria järgi võib argumenti vaadata kui väite esitamist koos vastustega teatud küsimustele, mis peaksid sisaldama endas õigustusi, et väide oleks adekvaatne. Samas on argumendi enda adekvaatsus sõltuv sellest, millisest vaatenurgast argumendi eeldusi vaadatakse. Lihtsamalt öeldes – argumendil on olemas alus (miks argumenti üldse vaja on) ja õigustus (loogilised ja kontekstist lähtuvad, enamasti argumenti sisse kirjutamata) ning läbi alusele antud õigustuste jõuab argument väiteni. (Toulmin, van Eemeren et al 1997, kaudu)

Toulmini viis argumente lahti seletada põhineb samuti Aristotelese süllogismidele ja kategoorilistele järeldustele, erinedes samas põhimõtteliselt. Nimelt on Toulmini sõnusti argumendi adekvaatsus seotud diskursiivse kontekstiga. Tema meetod aitab uurida kõneleja, teksti ja auditooriumi omavahelist suhet, pöörates tähelepanu ka argumendi implitsiitsetele osadele – argumenteerimisvead, uskumused, väärtused ja ideoloogia (Kalmus 2004).

Van Eemereni artikkel toob sellise näite. Väiteks on „Naistel on suurem tõenäosus surra tööl vägivaldset surma, kui meestel“. Toulmini järgi võiks lahti kirjutada selle väite nii:

Alus: 40% naistest, kes surid tööpostil, surid vägivaldset surma. Meeste puhul oli näitaja 15%

Õigustus: Kui tõenäosus on suurem, siis juhtub seda rohkem.

Ja selle tõttu väide: Naistel on suurem tõenäosus surra tööl vägivaldset surma, kui meestel.

Iseenesest ei ole väide aga tõsi, sest ei võeta arvesse tausta (kui palju mehi ja naisi kokku surma sai – 7% kõikidest tööpostil surnutest olid naised).

Seega otsisin Eesti Päevalehest ja Postimehest vastavate perioodide puhul argumenti, millel on juba ühe argumendi väiteks saadud: „Poliitik X peab vastutama“. See väide oleks järgneva argumendi uueks aluseks, et leida üles seos selle aluse ja väite „Poliitik X peab vastutamise tõttu tegema seda“. Kui see lahti kirjutada, siis peaks see välja nägema nii:

Alus: Poliitik X peab vastutama

Õigustus: X tegi seda

Tugi: ?

Ja seetõttu väide: Poliitik X peab tegema seda

Toulmini kaudu on võimalik sellele lahendusele leida ka veel alapunkte, teisi õigustusi ja tugeid, mis toetavad lõplikku väidet.

Uurimise jaoks on kõige efektiivsem otsida erinevatest ajalehtedest vastavate juhtumite kajastamise ajal sõna „vastutama“ või „vastutus“, mis on esitatud argumendi sees. Vastutuse argumendi kitsendasin veel sellega, et otsin argumenti, kus vastutama peab juhtumi peategelane. Iga skandaali puhul üritatakse kindlasti leida veel süüdlasi, kes juhtunu eest vastutaksid. Küll pean tõdema, et iga ministri puhul leidsin mitmeid kordi vastutuse argumendi, mida kasutati peaministri puhul – kas peaminister peab vastutama sellega, et rahuldab kellegi tagasiastumispalve või peab ehk ise poliitilist vastutust tundes tagasi astuma.

Olles leidnud erinevad argumendid, mille aluseks on „X peab poliitiliselt vastutama”, püüan käesoleva töö analüütilises osas lahti seletada, kasutades Toulmini argumentatsiooni meetodit, millised on nende konkreetsete argumentide õigustused ja väide. Püüan selgelt eristada poliitilise vastutuse argumendi toojate otsest tsitaati ning anda sellele esiteks kontekst ja teiseks perspektiiv. Konteksti all mõtlen argumendi toomise tausta ja perspektiivi all (teinekord kirjutamata) soovitatavat tegevust konkreetsele poliitikule.

5. Uurimise läbiviimine

Nagu eespool öeldud, on uuring läbi viidud kahes etapis. Esiteks tegin väiksemahulise kvantitatiivse kontentanalüüsi, mille käigus otsisin skandaalide argumentatsioonist välja need, kus kasutati mõistet „vastutus” (Kodeerimistabelit vt Lisa 1). Veelgi valimit kitsendades loobusin nendest argumentidest, mille puhul räägiti vastutusest mõne teise skandaali asjaosalise kohta – kas peaministri või erakonna või mõne otsese süüdlase kohta. Argumente otsisin kahest suurest päevalehest – Eesti Päevalehest ja Postimehest. Arvestades, et juba need kaks ajalehte dubleerisid poliitikute tsitaate ja avaldusi, leidsin, et kolmanda ajalehe lisamine valimisse ei muudaks uurimistulemusi ega tooks olulisi täiendusi argumentide ritta.

Oluline on siin ka eristamine, kes mingisuguse argumendiga välja on tulnud, vastavalt Harro teooriale erinevatest meedia „häälestest”. Seetõttu on vastutuse mõiste otsimise puhul eristatud argumendi autorid erinevatesse kategooriatesse.

1. Ajakirjanik. Ajakirjaniku alla on liigitatud kõik juhtkirjades ja repliikides välja toodud argumendid. Samuti on ajakirjanike kommentaarid ja arvamusartiklid oluliselt erinevama kaaluga kui poliitikute või teiste avaliku elu tegelaste arvamused. Harro toob oma raamatus välja ka ühe olulise aja jooksul ajakirjandustavas toimunud muutuse: ajakirjanikust kui nimetust vahendajast on saanud näo ja nimega autor (Harro 2001: 250). Seetõttu on ajakirjanike eristamine vajalik. Ajakirjaniku kategooria on omakorda jagatud vastavalt Eesti Päevalehe või Postimehe ajakirjanikuks, mis vastab uuritavatele ajalehtedele. Samuti on selle all kategooria „Muu”.
2. Poliitik. Oluliselt erineva kaaluga on poliitikute endi hääled ning seetõttu tuleb selles kategoorias teha veel mitmeid alajaotusi. Nõnda on poliitikute puhul eristatud veel skandaali peategelane (käesoleva uurimistöö puhul siis kas Signe Kivi, Tiit Tammsaar või Kristiina Ojuland), peaminister, mõni peategelase erakonna poliitik, mõni peategelase erakonna lihtliige. Samuti on eraldi välja toodud argumendid, mis tulevad koalitsioonis olevalt poliitikult ja opositsioonis olevalt poliitikult.

3. Riigiametnik. Selle mõiste alla käivad need, kes mingil määral alluvad poliitilistele otsustele, kuid ei ole ise poliitikaga niivõrd palju seotud kui poliitika elluviimisega ja/või on kontrollmehhanismi esindajad. Tihtipeale on apoliitilistel riigiametnikel palju tähtsam „hää”, kui on poliitilistel ametnikel.
4. Avaliku elu tegelane. Selle mõiste alla käivad tuntud, kuid poliitikas mitte kaasa löövad inimesed, kes olid kas otseselt või kaudselt puudutatud konkreetsest juhtumist. Tegemist võib olla sotsioloogide, kirjanike või teiste kultuuri- ning äritegelastega.
5. Avalikkusele vähetuntud asjatundja. Olgugi, et nimi ei pruugi olla tuntud, võib ametinimetuse anda lugejatele oluliselt rohkem usaldust kui mõne tuntud nimega inimese puhul. Näitena – selle alla kuulub Tiit Tammsaare juhtumi puhul arvamyslugu Eestimaa Talupidajate Keskliidu Kaul Nurme poolt.
6. Muu. Selle kategooria alla kuuluvad lugejakirjad ja kõik need, kes eelmistesse kategooriatesse ei mahu.

Kokku leidsin vastutuse mõistet kasutatuna kolme skandaali puhul kahe ajalehe 50 artikliskokku 69 korral. Kuna eesmärk oli leida mõiste ümber ka kontekst, ehk paigutada mõiste argumendi sisse, organiseerisin need mõisted kokku kümne ühe või teise nüansi tõttu erineva argumendi järgi. Andsin igale argumendile oma nime ja otsisin iga skandaali puhul üles, millised olid sarnased argumendid ja millised võisid omandada uue konteksti. Nendeks erinevateks argumentideks on:

1. Asjatundmatus. Selle argumendiga tahetakse öelda, et poliitik peab vastutama selle eest, et tal ei ole kas täielikku ülevaadet oma valdkonnast või et ta ei ole piisavalt pädev, et antud valdkonnaga hakkama saada. Selle argumendi soovituslikuks tegevuseks võib lugeda selle, et minister peaks oma kohast loobuma. *Näide: „Ministri sõnad kultuurkapitali läbipaistvuse, avatuse ja korraliku aruandluse kohta on osutunud vastutustundetuks lobaks.”* (Muuli 2002)
2. Eetiline. Poliitikas peab olema eetikat ning kui on hakkama saadud millegagi, mis on vastutustundetu, oleks moraalselt õige sellel inimesel loobuda oma kohast, mis on ka selle argumendi soovituslik tegevus.

Näide: „Tundliku inimesena võtan juhtunut kui piitsahoopi näkku. Olin nii Eesti Rahvuskultuuri Fondi kui ka Eesti Kultuurkapitali käivitamise juures. Mõlemad olid ellu kutsunud teenima eesti kultuuri kestvust. Mulle pole kordagi pähe mahtunud võimalus, et nende rahaga hakkaks keegi mängima. Oma olemuselt on kultuurkapital riigi metseenluse kehastus. Nüüd on seda põhimõtet mõnitatud. Kes seda võimaldanud, need peaksid ka vastutama.” (Veidemann 2002)

3. Euroopalikkus. Formaalselt oma haldusalas toimunud segaduse või väärteto eest tagasi astumine on euroopaliku poliitilise kultuuri tavaline näide ning sellist poliitilist kultuuri tuleks juurutada ka Eestis. Soovituslik tegevus – loobuda kohast. *Näide: „Kallas lähtus euroopaliku põhimõtte järgimisest, mille kohaselt on minister poliitiliselt vastutav tema valitsemisalas toimuva eest.” (Ideon 2002)*
4. Formaalne. Kõige lihtsam, kõige vähema kontekstiga vastutuse mõiste kasutus argumendina. Annab mõista, et ministri valdkonnas ei olnud kõik korras ning seetõttu ta vastutab selle korralageduse eest. Soovituslik tegevus on enamasti see, et ta vastutab korralageduse eest oma töökohaga. *Näide: „Kultuuriminister Signe Kivi teatas eile, et peab ennast kultuurkapitalist raha kadumises vastutavaks ning astub seepärast ametist tagasi.” (Kalamees, Berendson 2002)*
5. Riigimehelikkus. Selle argumendi konteksti kaudu üritatakse rõhutada sellele, et tagasi astumine on otsus, mis on tehtud Eesti rahva ja riigi hüvanguks. Tähendab seda, et ei hoita kinni võimust, vaid tehakse, mis on riigi jaoks parim. Ka selle soovituslik tegevus on töökohast loobumine. *Näide: „Küsimus on vastutuse võtmises ja sirgjoonelises käitumises, mis valijale muljet avaldas ja suurendas sümpaatiat ministriga seotud erakonna vastu.” (Saarts 2002)*
6. Tava. Seda argumenti esimese, kultuuriminister Signe Kivi juhtumi puhul ei kasutatud. Tegemist on argumendiga, mis justkui ütleks, et tagasi astumine ongi just see tegevus, mis peab kaasas käima siis, kui ministri haldusalas toimub mingi rikkumine, isegi kui minister isiklikult ei ole

olnud juures ega vastutav. Vastupidine järgmisele, ehk pealkirja „Uus vastutuse liik” kandvale argumendile ning nõuab üheselt töökohast loobumist. Näide: *«Tegemist on poliitilisest vastutusest süündinud sammuga, sest isiklikku süüd ma riigivilja kadumises ei tunne,» lausus Tammsaar [pärast tagasiastumisavalduse esitamist].* (Riikoja 2004)

7. Uus vastutuse liik. Tegemist on argumendiga, mille puhul rõhutatakse „uut” poliitilise kultuuri nähtust Eestis. Esimesena hakkas seda kasutama peaminister Siim Kallas, kui kultuuriminister Signe Kivi tagasi astus. Enamasti rõhutatakse uudsust just Kivi puhul, korra mainitakse ka teiste juhtumite puhul. Töökohast loobumine ei ole lihtsalt soovituslik tegevus, vaid on argumendi kasutamise eelduseks. Näide: *„Kallase hinnangul ei tähenda Kivi ametist lahkumine poliitilise vastutuse alusel, et kõigil järgnevatel juhtumitel, kus Eesti poliitikas sarnane küsimus võib tõusta, peaks valitsuse liige samamoodi käituma.”* (Ideon 2002)
8. Hajutatus. Tegemist on esimesega kolmest argumendist, mille puhul ei ole soovitatavaks tegevuseks töökohast loobumine. Hajutatuse argumendi puhul väidetakse, et poliitik ei saa vastutada kõige eest, mis tema haldusalas toimub, sest haldusala on liiga suur ja inimesed, kelle üle valitsetakse, teevad vigu. Näide: *„„Vastutavad ikka süüdlased, mitte see, kes parasjagu minister on,“ ütles Ansip.”* (EPL 2005)
9. Hea töö. Selle argumendiga püütakse rõhku panna sellele, et konkreetne poliitik on teinud head tööd ja ka see on temast tubli, et ta tunneb vastutust juhtunu eest. Vastutustunne on ministriametis tervitatav, aga see ei tähenda veel seda, et ta peaks ministrikohast loobuma. Seega, soovituslik tegevus – jätkata. Näide: *„Signe Kivi on kultuurile palju head teinud. Kui ta tahab kultuurkapitalis avastatud puudujäägi tõttu tagasi astuda, siis see näitab tema vastutustundlikkust. Enne kui Kivi tagasi astub, peaks asju selgitama. Mõni teine minister on suurema vea teinud, ja pole tagasi astunud.”* (Klas 2002)
10. Sisutu vastutus. Viimaseks eristatavaks argumendiks on vastutuse mõiste kasutamine kontekstis, et tagasi astumine ei tähenda veel vastutuse

kandmist. Selle soovitatav tegevus ei ole tagasi astumine, pigem püütakse selle argumendi kaudu leida, mille eest ja kuidas siis poliitik tegelikult vastutama peab. Näide: „Mina ei tunne, et kiiduavalduste saatel tagasi astudes oleks Signe Kivi ka tegelikult vastutanud ja kandnud karistust selle eest, et kultuurkapitalist kadus raha.” (Roonemaa 2002)

Lühidalt kokku võttes on olemas seitse argumenti, kus kasutatakse vastutuse mõistet sellises kontekstis, mis soovitavad poliitikul tagasi astuda ja kolm argumenti, mis seda ei soovita.

Teine osa uurimisest keskendub nende argumentide kasutamise kvalitatiivsele uurimisele. Püüan iga juhtumi puhul lahti seletada enim kasutatud argumendid ning selle kaudu näidata, millised vastutuse mõiste seletused konkreetse skandaali kajastamisel domineerisid ja kuidas see on aja jooksul muutunud.

6. Uurimistulemused

6.1 Kultuuriminister Signe Kivi ja kultuurkapital

6.1.1 Juhtumi kirjeldus

15. augustil 2002. aastal kutsus tollane kultuuriminister Signe Kivi kokku pressikonverentsi, kus ta teatas, et kultuurkapitalist on tegevdirektor Avo Violi süü tõttu kadunud umbes 6,5 miljonit krooni. Hiljem tuli Violi ülestunnistuse kaudu välja, et raha on kadunud umbes 8 miljonit. Samal konverentsil teatas Kivi, et ta astub raha kadumise tõttu tagasi ning esitas peaminister Siim Kallasele tagasiastumispalve. Kivi sõnutsi tundis ta sügavaid süümepiinu ja poliitilist vastutust.

Kivi erakonnakaaslased Reformierakonnast soovisid, et ta jätkaks. Sama ettepaneku tegi talle ka peaminister, kuid Kivi enda soovi tõttu ta ikkagi 23. augustil ametist vabastati. Ajakirjandus kiitis nii Kivi enda otsust, kui ka peaministri otsust Kivi siiski vabastada ning rääkisid uuest võimalusest poliitilist vastutust kanda. Ära peab veel märkima, et kultuuriministrina oli Kivi ka kultuurkapitali nõukogu juht ning seetõttu ka otseselt kultuurkapitali töö eest vastutav.

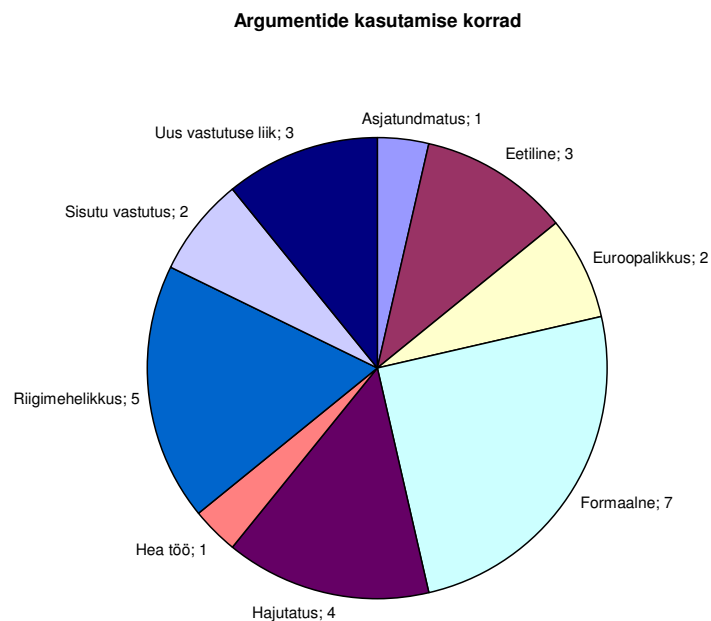
Uurisin Kivi juhtumi puhul Eesti Päevalehte ja Postimeest alates 16. augustist 2002, kui juhtum trükiajakirjanduses avalikuks tuli ning vaatlesin perioodi kuni 25. septembrini, kui mainiti tema poliitilise vastutuse võtmist veel ka seoses välisministri Kristiina Ojulandi skandaaliga ja soovitati viimasel sarnaselt käituda, kui süüdistused tema vastu peaksid vett pidama. Uurimise käigus leidsin kahest ajalehest 22 erinevat artiklit, kus 28 korral kasutati tema puhul vastutuse mõistet. Paljud nendest küll dubleerivad üksteist, sest ajakirjanduses tsiteeriti väga sarnaselt nii kultuuriministrit ennast, kui ka peaministrit, kui ta rääkis Kivi vabastamisest ja skandaalist endast. Eristasin selgesti seda, kui räägiti kultuurkapitali nõukogu liikmete vastutusest, Avo Violi vastutusest ja Signe Kivi kui poliitiku vastutusest.

6.1.2 Kvantitatiivne uuring

Kvantitatiivse uuringu üks eripärasid Kivi juhtumi puhul on see, et ühe loo puhul ei olnud võimalik seoseid võimalik argumendi seest üles leida ja seetõttu pean uurimistulemuste

selgitamiseks tegema ühe täpsustuse. Nimelt loos pealkirjaga „Kivi euroopalik otsus” (Kalamees 2002) leidsin sealt ühe argumendi, mis peitus tsitaadis: „Sellele tööle asudes teadsin oma vastutuse suurust ja olin valmis ka sellisteks sammudeks.” Andsin küll argumendile nimeks „Formaalne”, kuid arvestades loo pealkirja võib olla argumendi nimeks ka „Euroopalikkus”, mis oleks siis ajalehe enda poolt antud argument. Arvestades, et otsisin ainult sõna „vastutus” kasutamist ja käsitlemist, võib seda pidada üheks meetodi miinuseks, et sellega ei suutnud kõiki argumente üles leida.

28 erinevat argumendi seast kasutati enim argumenti, mille pealkirjaks on „Formaalne”, üldiselt aga jagunesid argumendid järgnevalt:

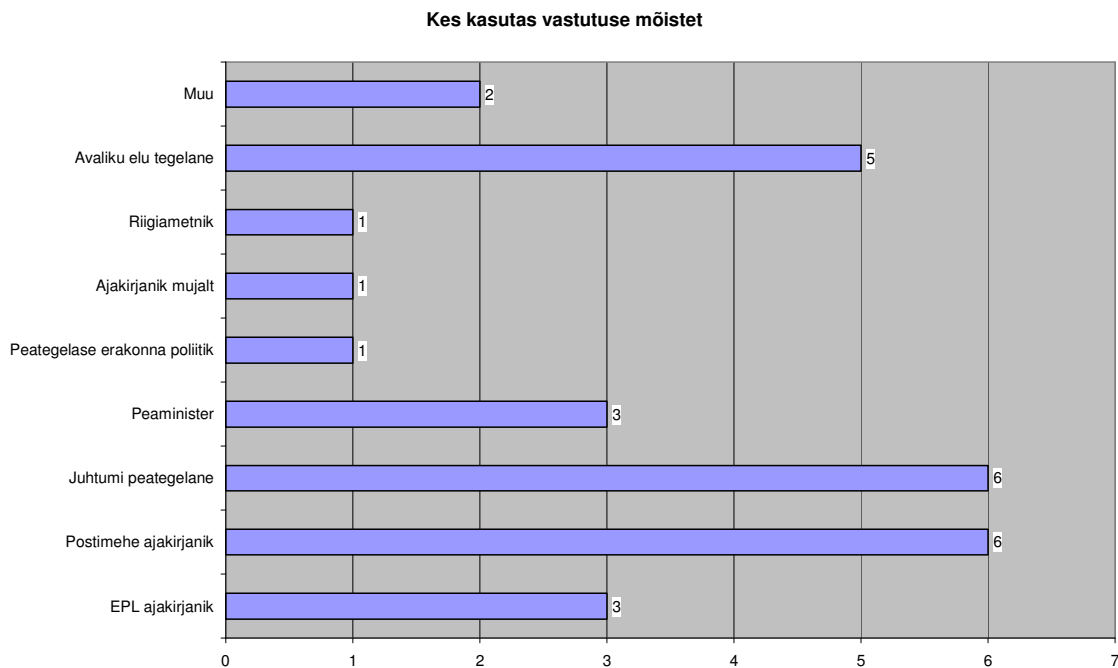
Graafik 1. Argumentide jaotus Signe Kivi juhtumi puhul.

Olulisemad tähelepanekud Kivi puhul vastutuse mõistet sisaldanud argumentide puhul on esiteks see, et võrreldes järgmiste juhtumitega on siin kasutatud kõige rohkem erinevaid argumente. Samuti on siin ka lausa 6 korda kasutatud argumenti, mis sisuliselt ministri tagasi astumist ei nõua – arvestades, et poliitiku puhul kasutatakse mõistet „vastutus”, on ka see tõsiasi järgnevate juhtumite puhul haruldus.

Argumentide reas, mida kasutati, on puudu vaid üks – „Tava”. Arvestades juhtumi kohta ajakirjanduses räägitut, ei olnud võimalik selle kontekstiga vastutuse mõistet ajalehtedest üles leida. Kõige lähemal sellele argumendile asub „Euroopalikkus”, mille sisu on see, et tegemist on Euroopas tavalise nähtusega, kuid Eestis see tava puudub.

Arvukuselt järgmisena kasutati argumenti „Riigimehelikkus”, kõige vähem aga „Asjatundmatust” ja „Hea töö” argumente.

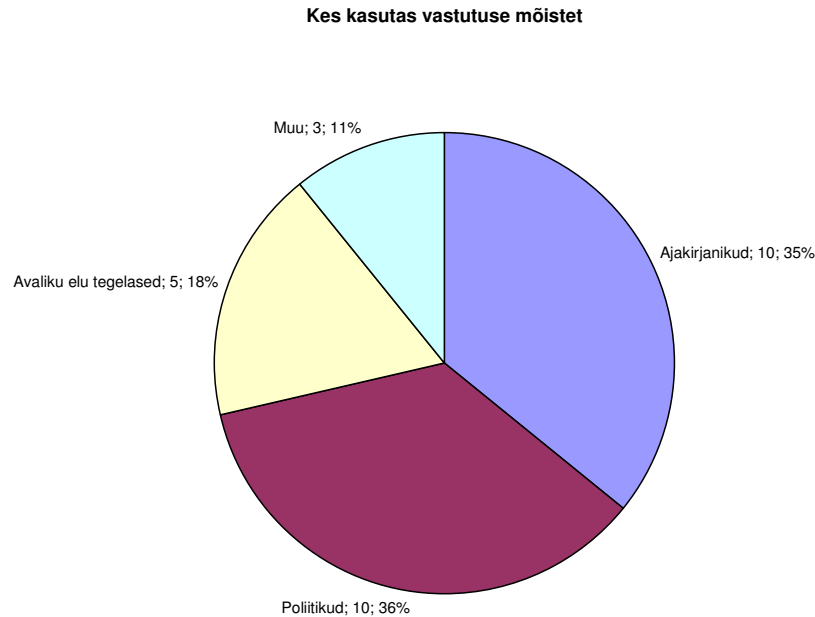
Meedia „häälte” järgi on võimalik jagada argumentide autorid nii:

Graafik 2. Mõiste kasutamine Kivi juhtumi puhul.

Siit on näha, et kogu juhtumi jooksul räägiti poliitilisest vastutusest enamasti peategelase, ehk Signe Kivi enda suu kaudu. Sama palju küll kasutas seda mõistet ajalehe Postimees ajakirjanik ning vähemal määral ka avaliku elu tegelased. Aga edaspidi see trend ka mingil määral süveneb ja sõna „vastutus” kasutavad enamasti need, kellelt seda vastutust ka nõutakse.

Natuke lihtsustatum graafik meedia „häälte” kohta näeb välja selline:

Graafik 3. Mõiste kasutamine Kivi juhtumi puhul. Lihtsustatud.

Kui enne sai öeldud, et Kivi oli mõiste kasutajaks sama palju, kui Postimehe ajakirjanikud, siis üldiselt vaadatuna võib täheldada, et ajakirjanikud ja poliitikud kasutasid mõistet sama palju. Mõlemad grupid kasutasid seda mõistet samas ka tihedamini kui ülejäänud (avaliku elu tegelased, kirjasaatjad, riigiametnik) kokku.

Neljas jaotus on selle järgi, kui palju kasutati poliitiku puhul vastutuse mõistet ajalehtede lõikes. Olgugi, et ajalehti on vaid kaks, hakkab ka siit edaspidi ilmnema trend, mis on näha esimese juhtumi puhul: Postimehes kajastatakse mõistet 20 korda ja Eesti Päevalehes 20 korda. Mõiste kasutamise arvukuse puhul on vahe kahe päevalehe vahel suur. Kuid arvestades minu valimi väiksusega ei pruugi sellest hetkel veel suuremaid järeldusi teha. Hiljem – kõiki tulemusi arvestades – on võimalik teha üldkokkuvõte.

6.2 Põllumajandusminister Tiit Tammsaar ja viljavarud

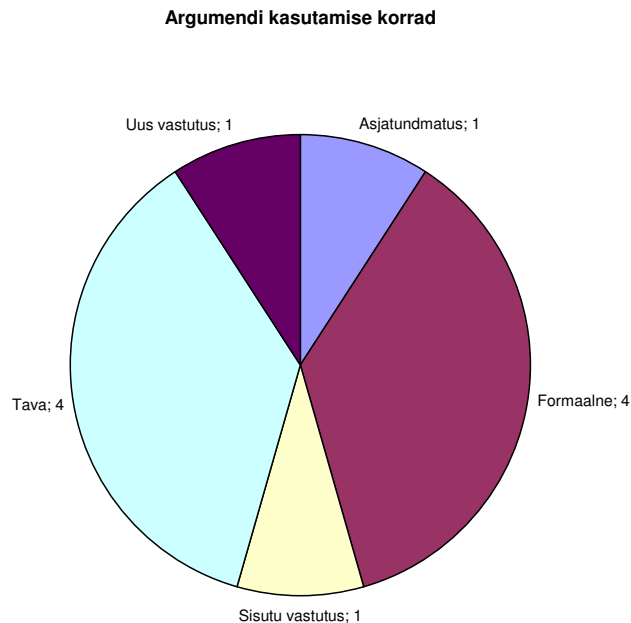
6.2.1 Juhtumi kirjeldus

17. märtsil 2004. aastal teatas põllumajandusministeerium, et suur osa riigi strateegilisest teravilja julgeolekuvarust on aastate jooksul kaduma läinud. Algselt ei soostunud põllumajandusminister Tiit Tammsaar tagasiastumist arutama, sest pidas enda sõnutsi vajalikuks leida üles konkreetsed vastutajad ja vargad, kuid möönis kohe alguses, et üks poliitiline vastutus tal ministrina mõttes ka mölgub. 18. märtsil, pärast seda, kui ajakirjandus oli kirjutanud viljavargusest, otsustas Tammsaar esitada peaminister Juhan Partsile tagasiastumispalve. Peaminister viivitas, nõudes Tammsaarelt enne lahkumist esitada ülevaade viljavarudest ja nende kaotsimineku uurimisest ning pärast raporti esitamist vabastati ta ka ametist.

Uurimise alla langesid artiklid Postimehes ja Eesti Päevalehes alates 18. märtsist kuni 20. märtsini. Olgugi, et viljavarguse teemat arendati päevalehtedes veel pikalt, ei kasutatud seal enam Tammsaare puhul edaspidi vastutuse mõistet, nii et uuringutulemused ei ole ka väga mahukad. Kokku vaid üheksast artiklist mõlema päevalehe peale kasutati seal poliitilise vastutuse mõistet 11 korral. Samas on ka selle juhtumi puhul võimalik esile tuua täiesti nähtavad jooned, kes, kuidas ja mida kasutas.

6.2.2 Kvantitatiivne uuring

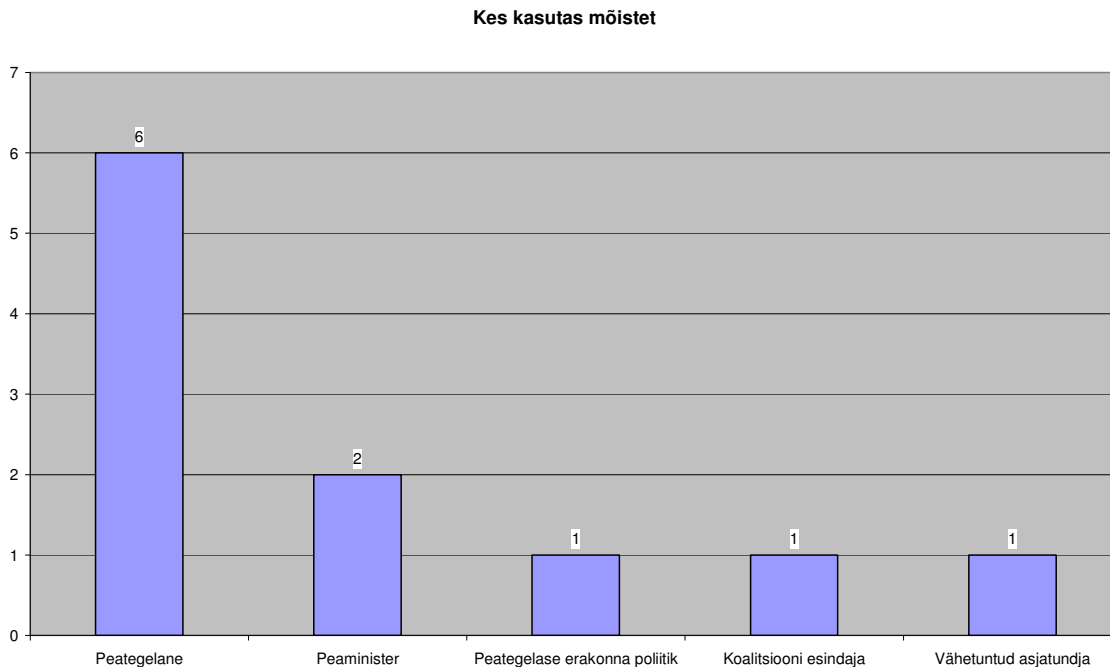
Oluline erinevus Signe Kivi juhtumist ei ole ainult mõiste kasutamise oluliselt väiksem arv, vaid ka uue diskursuse sissetoomine. Nimelt kasutati selle juhtumi puhul ka argumenti nimega „Tava”, mille varem lahti seletasin. Argumendid, mida kasutati, jagunesid järgmiselt:

Graafik 4. Argumentide jaotus Tammsaare juhtumi puhul.

Nagu graafikust näha, on 11-st kasutatud argumendist kaks enimkasutatut „Formaalne” ja „Tava”. See on juba oluline muutus võrreldes Signe Kivi juhtumiga, kus teine rohkem kasutatud argument oli hoopiski „Riigimehelikkus”. Kuid arvestada tuleb ka, et Tammsaare puhul tuli „Tava” hoopis uue argumendina mängu.

Vastutuse mõistet kasutasid siinkohal vaid poliitikud ja üks „vähetuntud asjatundja” ning ajakirjanikud seda mõistet ei kasutatud. Hiljem välja toodud meetodi kriitika juures toon esile mõned põhjused, mille tõttu võisid mõned argumendid jääda ka nägemata.

Graafik 5. Mõiste kasutajad Tammsaare juhtumi puhul.

Nagu näha, kasutasid vastutuse mõistet 10 korda 11-st poliitikud ise. Tammsaar oli neist ka kõige rohkem kajastatud ning tema sõnu kõige rohkem tsiteeritud. Nagu juba Kivi juhtumi tulemuste kommenteerimisel on ka edaspidi täheldatav trend, et pigem kasutavad seda mõistet poliitikud ise ja vähem teised grupid.

Ajalehtede jaotuses jagunesid argumendid nii, et vaid kolm korda võis vastutuse mõistet leida Eesti Päevalehest ja ülejäänud kaheksa olid pärit Postimehest.

6.3 Välisminister Kristiina Ojuland ja riigisaladused

6.3.1 Juhtumi kirjeldus

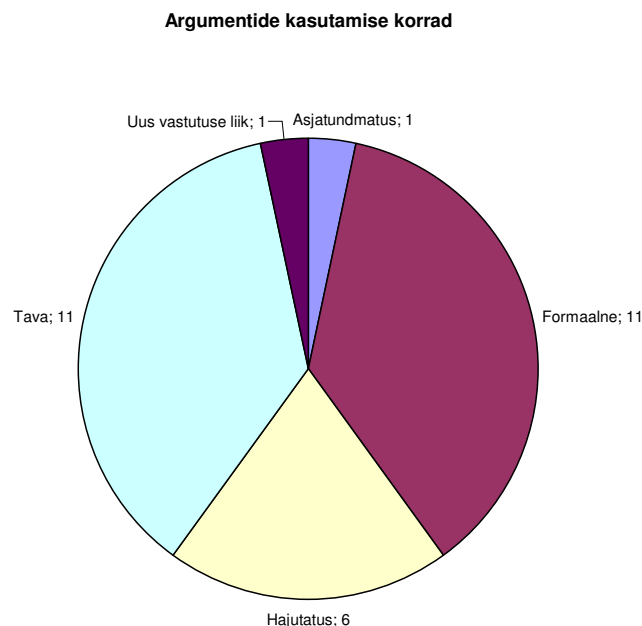
1. veebruaril kirjutas Eesti Päevaleht, et välisministeeriumist on kaitsepolitsei avastanud riigisaladused kadunud olevat. Veel pikka aega väitis välisminister Kristiina Ojuland, et dokumendid läksid kaduma enne tema ametiaega ja tema ei saa teiste inimeste tegematajätmistest eest vastutada. Kui aga tuli välja, et ka tema enda ametiajal on riigisaladusi kaduma läinud, otsustas peaminister Juhan Parts välisministri ametikohalt

vabastada, vallandades sellega konflikti peaministri partei Res Publica ja välisministri partei Reformierakonna vahel. Veidi hiljem pinged aga leevendusid, sest Reformierakonna esimees Andrus Ansip tunnistas Ojulandi poliitilist vastutust ja nõustus tema ametist vabastamisega.

Tegemist on teistest käsitletavatest erineva juhtumiga, sest minister ei astunud ise tagasi, vaid ta vabastati peaministri poolt. Samas ei muutu selle tõttu poliitilise vastutuse mõiste kasutamine ajakirjanduses – kuna tegemist oli probleemiga Ojulandi haldusalas, välisministeeriumis, räägiti ministri puhul siiski otseselt horisontaalsest poliitilisest vastutusest. Skandaali algusest, 1. veebruarist 2005. aastal, kuni ametist vabastamiseni ja pingete vaibumiseni 15. veebruarini ilmus kahes päevalehes kokku 19 artiklit, kus käsitleti poliitilist vastutust kokku 30 korral.

6.3.2 Kvantitatiivne uuring

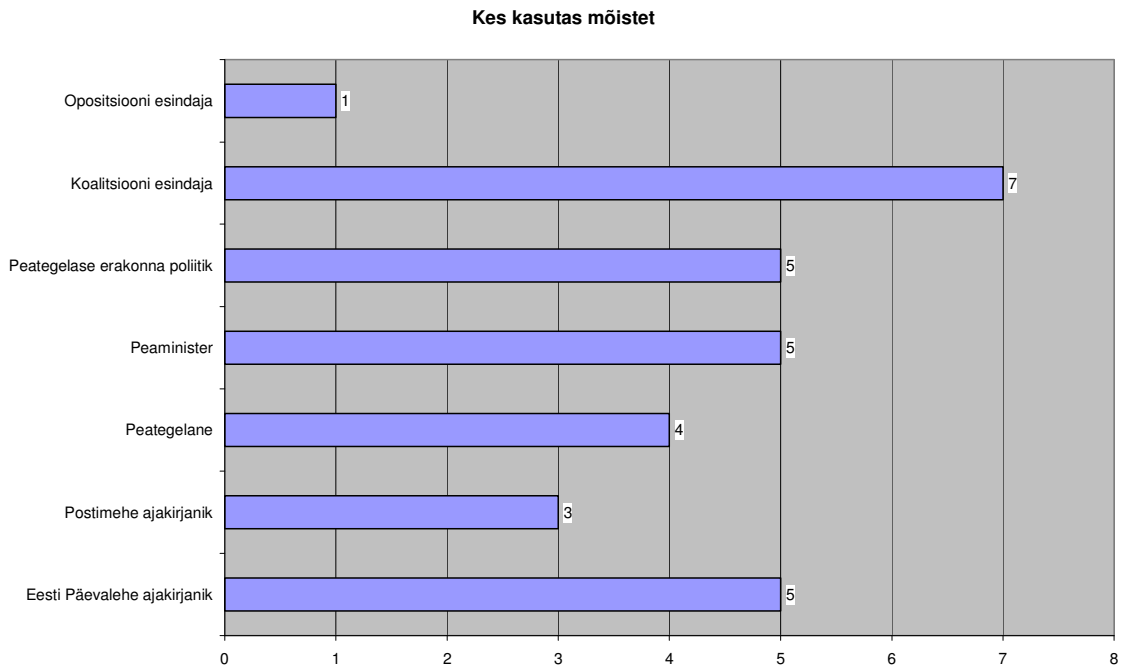
Argumentide eripära on selle juhtumi puhul on tegelikult nende üllatav vastavus Tiit Tammsaare puhul kasutatud argumentide näol. Kaks enim kasutatud argumenti on võrdselt 11 korraga nii „Tava” kui ka „Formaalne”. Üldine jaotus on aga järgmine:

Graafik 6. Argumentide kasutus Ojulandi juhtumi puhul.

Kui võrrelda üksteise kõrval Tammsaare ja Ojulandi graafikuid, siis on nad suhteliselt sarnased, olgugi, et ühel oli valimiks 11 ja teisel 30. Peale „Tava” ja „Formaalse” argumendi kasutamist on siin kolmandale kohale tulnud „Hajutatus”, mida küll kasutas enamasti Ojuland ise.

Mõiste kasutajate andmed on siin puhul aga järgmised:

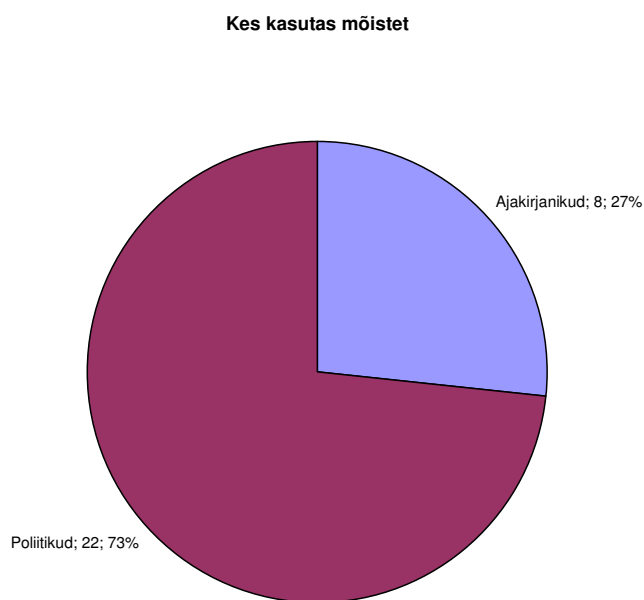

Graafik 7. Mõiste kasutajad Ojulandi juhtumi puhul.

Nagu graafikult võib näha, on enim vastutuse koha pealt sõna võtnud koalitsiooni esindaja. Tegelikult kuuluvad ka peategelane, peaminister ja tema erakonnakaaslased selle hulka, aga eraldi on sõna võtnud neli korda peategelane ise. Postimehe ajakirjanikud on sel korral olnud tagasihoidlikumad, teisele kohale on võrdsete tulemustega platseerunud peaminister, Eesti Päevalehe ajakirjanik ja peategelase erakonna poliitik – kõigil viis korda.

Siinkohal peab ära mainima veel fakti, et kui Ojuland ise kasutas vastutuse mõistet neli korda, siis kõik need neli korda kodeeriti ära argumendina „Hajutatus”, mis annab ka kaks kolmandikku kõigist selle argumendi esinemise kordadest.

Kui argumentide kasutajate kohta teha veel üldistusi, siis on poliitikute ülekaal mõiste kasutamise suhtes samuti täiesti tuntav ning jällegi ei ole ühtegi „häält”, kes kasutaks seda mõistet ning ei kuuluks kahte suurde kategooriasse: ajakirjanikud ja poliitikud. Neid kahte suurt gruppi vaadates aga jagunesid mõiste kasutamise korrad nii:

Graafik 8. Mõiste kasutajad Ojulandi juhtumi puhul. Lihtsustatud.

Ajalehtede lõikes on toimunud suurem muudatus ning Eesti Päevaleht on sel korral kajastanud vastutuse mõistet peaaegu sama palju kordi kui Postimees. Numbrites siis vastavalt 14 korda Eesti Päevaleht ja 16 korda Postimees.

6.4 Kvantitatiivse uuringu kokkuvõte

Kokkuvõttes kasutati kõige rohkem kolme juhtumi peale kokku argumenti nimega „Formaalne” (22). Olgugi, et Signe Kivi puhul ei olnudki kasutusel argumenti „Tava”, oli see 15 korraga enimmainituteist teine. Samuti mainiti ka argumenti „Hajutatus” 10 korda, mis tähendab, et see oli kolmas enimmainitud.

Argument	Kivi	Tammsaar	Ojuland	Kokku
Asjatundmatus	1	1	1	3
Eetiline	3	0	0	3
Euroopalikkus	2	0	0	2
Formaalne	7	4	11	22
Hajutatus	4	0	6	10
Hea töö	1	0	0	1
Riigimehelikkus	5	0	0	5
Sisutu vastutus	2	1	0	3
Uus vastutuse liik	3	1	1	5
Tava	0	4	11	15
				69

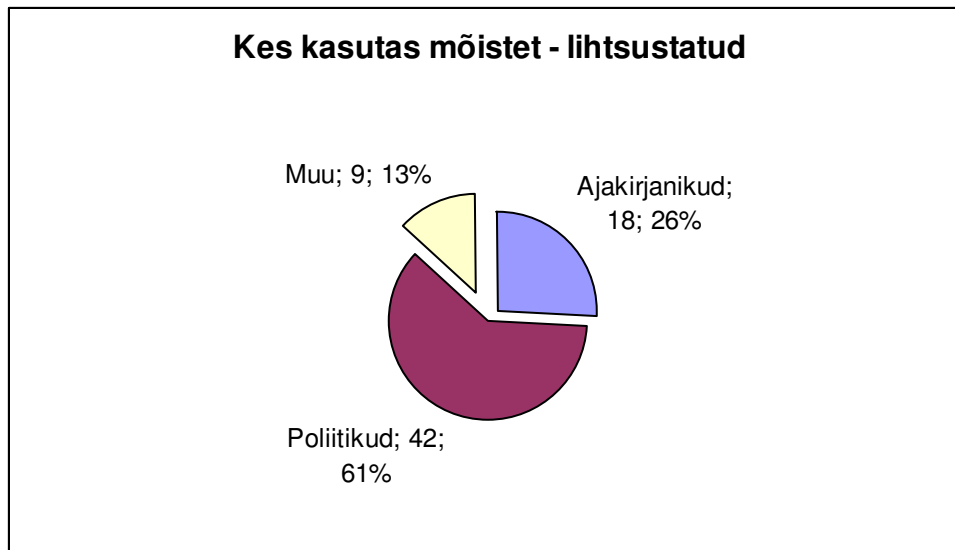
Tabel 1. Kokkuvõte argumentide kaupa.

Vaadates eraldi argumentide autoreid, ehk neid, kes poliitilise vastutuse mõistet kasutasid, siis figureeris neis enim kordi skandaali peategelane ise (16). Samuti kasutas vastutuse mõistet tihtipeale ka valitsev peaminister (10). Neile jäid vaid natuke alla ajakirjanikud Postimehest (9), Eesti Päevalehest (8) ja koalitsiooni esindajad (samuti 8).

Kes kasutas mõistet	Kivi	Tammsaar	Ojuland	Kokku
EPL ajakirjanik	3	0	5	8
Postimehe ajakirjanik	6	0	3	9
Juhtumi peategelane	6	6	4	16
Peaminister	3	2	5	10
Peategelase erakonna poliitik	1	1	5	7
Ajakirjanik mujalt	1	0	0	1
Riigiametnik	1	0	0	1
Avaliku elu tegelane	5	0	0	5
Muu	2	0	0	2
Opositsiooni esindaja	0	0	1	1
Koalitsiooni esindaja	0	1	7	8
Vähetuntud asjatundja	0	1	0	1
				69

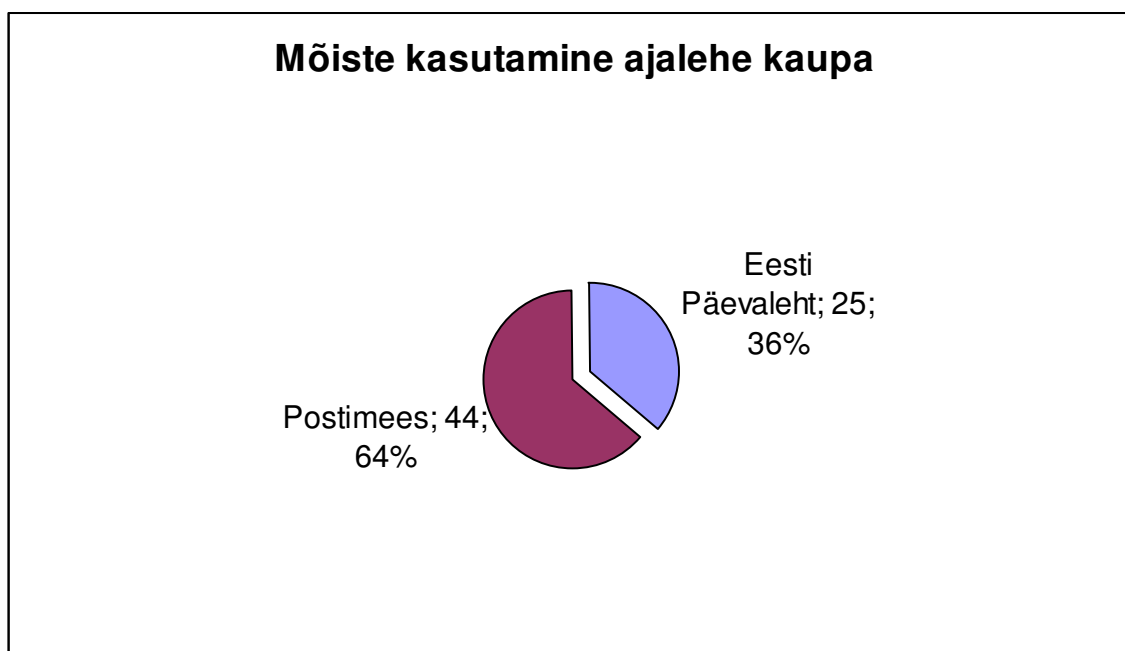
Tabel 2. Kokkuvõte autorite kaupa.

Samas tuleks kokkuvõtte esitada ka mõningaid kategooriaid kokku tõmmates ja vaadata, keda on üldiselt rohkem näha olnud poliitiku puhul vastutusest rääkimas. Seega tõin välja ka üldistuse, kust paistab kätte, kui palju on mõistet kasutanud ajakirjanikud, kui palju poliitikud ja kui palju keegi teine.

Graafik 9. Kokkuvõtte autorite kaupa. Lihtsustatud.

69 argumendi puhul on juba võimalik teha kokkuvõtet kahe ajalehe võrdluses. Siin tuleb ilmsiks, et Postimehes kasutati seda mõistet oluliselt rohkem kui Eesti Päevalehes. Kuigi, nagu üksikjuhtumite puhul juba välja tuli, Ojulandi juhtumi puhul oli see number juba peaaegu võrdne.

Graafik 10. Kokkuvõtte ajalehtede kaupa.

7. Kvalitatiivne argumentide analüüs

Kui töö teoreetilises osas tuli välja, et poliitilise vastutuse mõistet näevad erinevad autorid väga mitmest aspektist ning eristavad seal nii formaalset, poliitilist ning samas ka horisontaalset ja vertikaalset vastutust, siis uurimistulemustest tulenevad käsitusviisid on erinevad. See, et ühe argumendi koodnimeks sai „Formaalne” ei pruugi tähendada veel, et tegemist on formaalse, ja mitte poliitilise vastutusega. Pigem annavad erinevad pealkirjad argumendile juurde eraldi diskursuse, olgu selleks siis pretsedent Eestis või apelleerimine Euroopalikule kultuurile.

Metoodilise eeskujuna toodud Van Eemereni artikkel „Argumentation” pakub Toulmini teooria kaudu selle jaoks hea võimaluse, mille kaudu püüan lahti seletada alused, õigustused ja väited, mis nendes argumentides sisalduvad. Diskursuse lisamine Aristotelese välja töötatud viisile lahti seletada süllogisme ongi Toulmini argumentatsiooni meetodi eelis.

7.1 Analüüs juhtumite kaupa

7.1.1 Vastutuse mõiste konstrueerimine Signe Kivi poolt

Signe Kivi juhtumi puhul on näha väga mitmete erinevate kontekstide lisamist vastutuse mõistele. Kuigi kõik kümme erinevat argumenti vastutuse kohta olid seal kasutatud, tuli siiski välja, et kõige enam kasutati argumenti „Formaalne”. Seejärel kasutati ka ohtralt argumenti, mille pealkirjaks oli „Riigimehelikkus”. Küsimus on aga selles, kes ja kuidas neid argumente kasutas.

Kümme korda kasutasid vastutuse mõistet poliitikud, kuid need kümme korda jagunesid vaid kolme kategooriasse – kuus korda kasutas mõistet Kivi ise, kolm korda peaminister Siim Kallas (Kivi enda erakonnakaaslane) ja korra veel üks Kivi erakonnakaaslasest poliitik. Seitsmest korrast, kui kasutati argumenti „Formaalne”, olid viis Kivi enda poolt välja öeldud. Ühel korral kasutas peategelane vastutuse mõistet argumendi „Euroopalikkus” kontekstis. Ülejäänud korrad, kui poliitikud kasutasid seda mõistet, olid need argumendid „Hajutatus” (1), „Euroopalikkus” (1) ja „Uus vastutuse liik” (2).

Ajakirjanikud asetasiid vastutuse mõiste erinevatesse kontekstidesse oluliselt rohkem, kui Kivi ise, kasutades õigustusena tihedamalt teisi kontekste argumente. Argument „Riigimehelikkus” on kasutusel kolm korda, kui „Formaalset” kasutatakse vaid kaks korda. Ülejäänud viis korda on samuti kasutusel teised argumendid.

Seega võib konteksti, kuidas ajakirjanduses käsitleti Signe Kivi juhtumit lahti kirjutada nii:

Alus: Signe Kivi peab vastutama

Õigustus: Kivi haldusalas läks kaduma miljoneid

Tugi1: Kui pretsedendina ise tagasi astuda, võib leida rahvalt ja ajakirjanduselt toetust
Või

Tugi2: Ei ole ette kirjutatud, mida poliitik tegema peaks. Küll peaks rõhutama kuidagi vastutamise väärtust ja sisu

Tugi3: Kui ise lahkuda ametist, pööratakse tähelepanu rohkem tagasiastumisele, kui probleemidele haldusalas

Väide: Igati õige oleks lahkuda ametist

Need kolm erinevat tuge võib nimetada Kivi puhul nendeks diskursusteks, mis on vastutuse argumentide juures olulised. Arvestades veel argumentide kasutamise ajastamist, tuleb selgelt välja ka see, et kõigepealt kasutas vastutuse mõistet Kivi ise, mida reprodutseeriti meedias tema tsiteerimise kaudu kõige rohkem. Hilisemad katsed omistada Kivi tegevusele tähendust, et tagasiastumine ei tähendanud veel sisulist vastutamist, ei pruukinud enam toimida, sest näiteks argumenti „Sisutu vastutus” kasutati 28-st vaid kahel korral. Sarnaselt saab välja tuua erinevuse argumentide kasutajate puhul, kui algselt defineeris vastutuse mõiste sisu ajakirjandusest tuttav nägu koos nimega, siis ajakirjanike poolt kasutatud argumendid, millel tihti peale ei ole nii tuttavat nägu taga, ei pruukinud enam mõjuda.

7.1.2 Vastutuse mõiste kinnistumine Tammsaare puhul

Oluline Tammsaare tagasiastumise puhul on näha seda, et vastutuse mõiste kasutamisel oli ainult üks kord tegemist kellegi teisega kui koalitsioonipoliitikuga.. Kuigi kahest

päevalehest võis leida vaid üksteist korda selle perioodi peale mõiste kasutamist, ei leia siit ühtegi opositsioonipoliitiku ütlust ning samuti ei kasuta mõistet kordagi ka ajakirjanikud ise, vaid tsiteerivad poliitikuid.

Vaadates Tiit Tammsaare juhtumit, kus tuli mängu argument „Tava”, oli näha väga selgelt isikliku ja poliitilise vastutuse eristamist, kui Tammsaar ise ja ka tema erakonna, Rahvaliidu esimees Villu Reiljan mõlemad selgitasid, et isiklikult põllumajandusministril süüd ei ole, aga tegemist on ikkagi poliitilise vastutusega (Riikoja 2004). Tegemist on avalikkuse, ehk lehelugejate jaoks tegelikult Signe Kivi juhtumi kopeerimisega. Kui mõlema puhul läheb nende haldusalast kaduma miljonite eest riigi vara ja esimene „tunneb poliitilist vastutust” ning astub tagasi, siis teisel oleks keeruline selgitada, miks tema tagasi ei astu. Ka Kivi puhul ju selgitati, et temal ei olnud isiklikku süüd raha kadumises, kuid see oli keerulisem kontekst, sest Kivi oli ka otseselt seotud Kultuurkapitali nõukoguga. Aga selle analüüsimine ei ole enam antud töö teema.

Seega võib lahti seletada argumendi „Tava” õigustuse järgnevalt: *Varem toimunud sarnase juhtumi puhul astus minister ise tagasi. Kindlasti on olemas veel tugesid, nagu Ise tagasi astumine mõjus teise poliitiku ja erakonna mainele hästi ja Mitte tagasi astudes oleks seda keeruline seletada. Aga kuna pretsedent oli loodud, siis selle kaudu hakati siis (ja ka edaspidi) seda argumenti kasutama.*

7.1.3 Ojulandi vastutusele võtmine

Ojulandi puhul on keerulisem sisuliselt analüüsida kogu juhtumi käiku, kuid ka siin on näha argumentatsiooni puhul teatud nüansse. Riigisaladuste kadumise puhul kasutas juhtumi peategelane neli korda vastutuse mõistet ise, kuid kõik korrad argumendi „Hajutatus” kontekstis. Peaminister ja koalitsiooni esindajad (kes ei kuulunud Ojulandi parteisse) kasutasid vastutuse mõistet rohkem kui peategelane ja tema erakonnakaaslased, 12 korda 9 korra vastu. Koalitsiooni esindajad kasutasid samas kõige enam siiski argumenti „Tava” (7) ja seejärel „Formaalne” (3).

Seega on ka näha, kuidas püüti vastutuse mõistet uuesti defineerida skandaali peategelase poolt, millele püüti kaasa aidata ka tema erakonnakaaslaste poolt, rääkides vastutuse puhul enamasti „Hajutatuse” kontekstis. Sisuliselt tähendab see, et nende hinnangul minister ei oleks pidanud üldse vastutama kaduma läinud dokumentide eest ning ei muuda poliitilise vastutuse mõiste sisu. Mõistele oli antud juba argumendi „Tava” kaudu stsenaarium, mille olid omaks võtnud nii ajakirjanikud kui ka poliitikud ise.

7.2 Analüüs argumentide kaupa

7.2.1 Näansside erinevus – argument „formaalne”

Kontentanalüüsist tuli välja, et Signe Kivi puhul oli kõige rohkem kasutatud argumendiks „Formaalne”, Tammsaare puhul oli võrdselt nii „Formaalne” kui „Tava” ning sama jaotus oli ka Ojulandi skandaali puhul. Kui üleüldiselt vaadata kontentanalüüsi tulemusi, siis on ka siin esikohal „Formaalne” ja seejärel „Tava”. Mis vahe neil olla võib, kui üldse?

Meetodi puhul mainisin, et otsin artiklitest argumente, mille puhul on aluseks *Poliitik X peab vastutama*. Iga juhtumi puhul on juba vaikimisi ära tehtud otsus, et poliitik peab vastutama, iseasi on, kuidas – seetõttu on see ka uue argumendi aluseks. Väide peaks olema: *mis nüüd saab?* Õigustuseks peaks olema põhimõtteliselt selgitus ehk *miks?* Toulmini argumentatsioonis on olemas veel ka ideoloogiline või diskursiivne element, mida nimetatakse toeks. Tugi võiks selle argumendi puhul vastata küsimustele, nagu *mida tavaliselt sellel puhul tehakse? Milliseid väärtusi see tegevus kannab? Mis oleks „hea” teha?*

Seega püüame argumendi „Formaalne” lahti kirjutada järgnevalt:

Alus: Poliitik peab vastutama

Õigustus: Poliitik ei saanud hakkama/tegi midagi valesti

Väide: Nüüd peab poliitiku kuidagi vastutusele võtma.

Põhjus, miks on tegemist formaalse lähenemisega, ongi see, et ei anta mingisugust konteksti või tuge, kuidas antud juhtumit lahendada. Vastutusele tuleb poliitik võtta, kuid see, kuidas seda tehakse, jäetakse kellegi teise otsustada.

Arvestada tuleb ka fakti, et poliitilise vastutuse mõistet kasutatakse kõige enam ajakirjanduses just siis, kui midagi on valesti läinud ning formaalse vastutuse tunnistamine või nõudmine on justkui otsade lahti jätmine. Küsimus on nüüd selles, kes sellele konkreetse konteksti juurde annab. Seega võib „Formaalsele” juurde anda mitu erinevat konteksti, mille käigus võib sellest argumendist saada ükskõik milline teine varem välja toodud nimekirjas olev argument.

Näiteks kui lisada sinna euroopalik kontekst, võib asendada teatud argumendi osad.

Alus: Poliitik X peab vastutama

Õigustus: Poliitik ei saanud oma tööga hakkama/tegi midagi valesti

Tugi: Kui Poliitik euroopalikus poliitilises kultuuris midagi sellist teeb, astub ta enamasti ise tagasi

(Võimalik on ka tugi2: Poliitik X tahab olla euroopalikult poliitiliselt kultuurne)

Väide: Poliitik X peab ise tagasi astuma.

Formaalsest väitest on selle kaudu saanud juba argument, millele olen andnud nime „Euroopalikkus”. Seega võib „Formaalne” olla aluseks kõikidele teistele argumentidele, kui sellele antakse kontekst.

7.2.2 Formaalsest vastutusest eeldatud käitumiseni

Nagu öeldud, võib argumendile „Formaalne” anda juurde konteksti, mille tõttu ta muutub mõneks teiseks argumendiks. Argumendi „Tava” puhul ongi see juhtunud, küsimus on aga selles, kuidas kirjutada lahti eeldatavad kontekstid või toed, mille puhul nõutakse poliitikult vastutuse puhul tagasiastumist.

Kui aluseks on ikka veel *Poliitik X peab vastutama*, on selle argumendi puhul juba võimalik leida ka see väide ehk soovitus, kuidas X tegelikkuses vastutama peab. „Tava” puhul tähendab see üheselt seda, et X loobub oma kohast. Nii on meil olemas argumendi kaks osa ja otsima peab veel neid, mis on ka kirjutamata. Tagasi astumine ei ole ka argumenti sisse kirjutatud, selle võib sealt aga välja lugeda.

Seega:

Alus: Poliitik X peab vastutama

Õigustus: Poliitiku X haldusallas läks midagi untsu / Poliitik ei saanud hakkama

Tugi: ?

Väide: Poliitik X peab tagasi astuma / töökohast loobuma

Selle argumendi puhul saab välja tuua erinevaid tugesid, mis küll põhinevad ühel ja samal juhtumil. Esimeseks toeks on lihtsalt pretsedent: *Kui Signe Kivi haldusallas läks raha kaduma, võttis ta poliitilise vastutuse nii, et astus tagasi*. Samas ei pruugi see olla veel kõik, millele antud argument toetub. Vaadates meedia „häälte” jaotumist vastutuse mõiste kasutamisel, on näha, et kõige enam on seda kasutanud juhtumi peategelane, koalitsiooni esindaja või peategelase erakonnakaaslased. Kuna vastutusest räägivad just need, kelle nimed ja erakonnad on mängus, võiks üheks toeks veel olla *Kui poliitik astub tagasi sellise juhtumi puhul, ei kahjustu tema maine või tema erakonna maine nii palju / võib isegi mõjuda erakonna reitingule või valimistulemustele positiivselt*.

Tegelikult saab ka viimase toe eraldi lahti kirjutada, sest see tugineb otseselt jällegi Signe Kivi juhtumile, mille positiivseid tagajärgi Kivi enda mainele ja Reformierakonna mainele oli valimistel näha.

7.2.3 Kehtiv argumendi mudel sarnastele juhtumitele

Arvestades, et nii argumenti „Formaalne” kui ka „Tava” kasutati sarnaselt ka Ojulandi juhtumi puhul ning kõigi kolme puhul oli lõppstsenaarium sama – minister lahkus ametist – on vastav käsitus jäänud sarnaseks ja saanud üha enam pretsedendi mainet juurde. Ojulandi puhul ei läinud kaduma enam miljonite eest riigi vara, vaid tema vastutuse põhjuseks oli riigisaladustega kehvasti ümberkäimine . See tähendab, et sarnast argumenti kasutatakse edaspidi kõikide poliitikute puhul, kelle haldusallas esinevad probleemid.

Seega võib välja tuua teoreetilise argumendi ka selle kohta, kui poliitikul on oma haldusallas probleeme:

Alus: Poliitik peab vastutama

Õigustus: Poliitik X haldusalas tehti midagi valesti / ei saanud hakkama

Tugi: Pretsedent on see, et sel puhul peab poliitik lahkuma ametist / See on mainele hea, kui ta lahkub ametist

Väide: Poliitik X peab lahkuma ametist.

Arvestades, et Ojulandi juhtumi puhul rääkis peategelane ise vastutusest ainult läbi argumendi „Hajutatus”, mis ei eelda, et poliitik kõige eest vastutada saab, mis tema haldusalas toimub, ning ta vabastati ametist siiski, näitab, et antud mudel peab paika.

8. Järeldused

Töö hüpoteesiks oli Bourdieu mõte, et võimalolijad püüavad defineerida mõisteid ja konstrueerida sotsiaalset reaalsust keele kaudu, selleks et oma võimu legitimeerida (Bourdieu 1991).

Uurimisküsimused olid järgmised:

- **Milline tähendus on antud meedias poliitilise vastutuse mõistele?**

Poliitiliste skandaalide ajal (sh ka skandaalide ajal, mis käsitlevad poliitikuid) kajastatakse vastutust vaid ühtpidi. Mõistet „poliitiline vastutus” või kui poliitikult nõutakse vastutust, kasutatakse enamasti selle jaoks, et kutsuda üles teda kas tagasi astuma või vajalikke institutsioone uurima poliitiku puhul tema formaalset vastutust (Philp 2000 definitsiooni järgi).

Uurimustöö tulemusena tuleb välja tuua tõsiasi, et poliitilise vastutuse mõiste on nende skandaalide kajastamisel konstrueeritud ühe skandaali põhjal, milleks on Signe Kivi tagasiastumine seoses kultuurkapitali skandaaliga. Ka Bourdieu käsitus võimalolijate soovist defineerida ise mõisteid, mida nad ise kasutavad, leidis tõendust, sest ka Kivi puhul oli esimeseks vastutuse mõiste defineerijaks skandaali peategelane ise. See näitab ka, et esimesena defineerimine jätab nii auditooriumi, kui ka ajakirjanike jaoks meelde selle ühe definitsiooni, mida ajakirjandus ja keel hakkab seejärel taastootma.

On näha, et paika peab ka Gabor Soosi toodud mudel sellest, kuidas kodanikeühiskond läbi meedia suudab avaldada survet valitsustele, et nad vastutaksid ka valimiste vahelisel perioodil. Küll pole seda käesoleva töö puhul otseselt näha, aga arvestades mudelit, mis kolme aasta jooksul Signe Kivi juhtumi puhul loodud on, näevad ka poliitikud, et kuna tema teguviisi kiideti heaks, võib vastupidine käitumine tuua oluliselt negatiivsemaid tagajärgi avalikkuse seas. Antud mudel on iseenesest efektiivne vastutusmehhanism.

- **Kuidas on aja jooksul muutunud vastutuse sisu?**

Nagu on näha argumentatsiooni analüüsist, on meedias käsitletud formaalne vastutus omandanud erinevaid taustasid ja uusi põhjendusi. Olgugi, et tihtipeale ei oodata veel sõna „vastutus” eest mingit konkreetset tegevust, on tänaseks kontekstid nagu euroopalikkus ja Kivi poolt tehtud pretsedent poliitikute jaoks oluliselt tähtsamad, kui olid varem.

- **Kas on olemas mingi kindel tegevusplaan, mida nõutakse, kui nõutakse poliitikult vastutuse võtmist?**

Nagu ka kvalitatiivses analüüsis välja tõin, on olemas sarnaste juhtumite puhul mudel, mille alusel peaks poliitik põhimõtteliselt tagasi astuma. Arvestades sinna juurde veel väljendi „euroopalik poliitiline kultuur” olulisust nii ajakirjanduse kui ka lugejate jaoks, võib vastupidine käitumine praeguses kontekstis mõjuda poliitikule negatiivselt.

Töö hüpotees sai tõestuse selle kaudu, et esiteks, poliitikud kasutasid poliitilise vastutuse mõistet oluliselt tihedamini, kui ülejäänud meedia „hääled”. Eriti on oluline fakt, et kõige rohkem kasutasid mõistet koalitsioonipoliitikud ja skandaalide peategelased ning väga vähesel määral opositsioonipoliitikud. Ka vastutuse mõiste algne konstrueerimine langes võimul olnud poliitiku, Signe Kivi, ja peaministripartei õlgadele, mis toob otseselt välja Bourdieu mõtte – võimulolijad püüavad ise defineerida mõisteid ja konstrueerida sotsiaalset reaalsust nii, et nende endi huvid oleksid kõige paremini esindatud.

Millised need huvid aga on? Argumentide kvalitatiivne analüüs tõi välja varjatud eeldused ja põhjendused, millega poliitikud peavad tegelema tihtipeale ning mis võiksid olla ka edasise uurimise objektid – kartus vastutada valijate ees järgmistel valimistel, soov hoida ära negatiivsed reaktsioonid ja meediapoolne vastutuse nõudmine ning soov saavutada paremat mainet.

9. Diskussioon

Sisu:

Arvestades minu töö tulemusi ja mudelit, pean tunnistama, et tegemist ei olnud üldiselt üllatusega, sest vaikimisi oleme meediatarbijatena niikuinii omaks võtnud teadmise, et kui kelleltki nõutakse poliitilise vastutuse võtmist, tähendab see tegelikult nõudmist astuda tagasi. Kui sissejuhatuses tõin ma näiteks, et üllatuslikult panime oma seminaritöösse automaatselt poliitiku vastutuse võtmiseks selle, et ta astub tagasi, siis ei olnud üllatuseks mitte tagasiastumise mainime seal, vaid pigem see, et põhjendus tuli automaatselt.

Poliitilise vastutuse (nagu see tegelikult mõeldud on ja nagu ma teoreetilises osas seda ka käsitlesin) käsitlemine meedias peaks olema oluliselt ulatuslikum. Vastutus tähendab eelkõige ikkagi seda, et poliitiku sõnad ja teod on kooskõlas. Sõnade all mõtlen ma nii konkreetseid valimislubadusi kui ka poliitika stiili. Ning niivõrd kitsas käsitlus – poliitik peab tagasi astuma – ei anna võimalustki, et auditooriumid oskaksid näha poliitikute vastutusvõimet, nagu see tegelikult on. Ja mina usun, et poliitikud enamikel juhtudest on ja oskavad olla poliitiliselt vastutavad.

Tööst tuleb välja, et enamasti kasutatakse poliitilise vastutuse mõistet siiski suhtekorralduslikel eesmärkidel. Nagu järeldustes öeldud, on eesmärgiks vältida negatiivset mainet ja saavutada positiivset. Samuti soovitakse vältida seda, et meedia kaudu hakataks poliitiliselt jõult nõudma vastutust. Olgugi, et tegelikult ongi see meedia töö ja meedia nõuab poliitikutelt vastutust kogu aeg, on hakatud kartma seda mõistet täpselt sama konteksti pärast, mis on argumenti „Tava” sisuks.

Kartus on, et vastutuse tõttu tagasiastumine jätkub. Ühel hetkel võib politseinik Kundas minna hulluks ja lasta maha tsiviilisiku. Kuna ta on siseministri haldusalas, peaks antud valemi tõttu ju tegelikult tagasi astuma, olgugi et tegelikult lähevadki inimesed mõnikord hulluks. Miks see trend ei tohiks süveneda? Teoorias on ju hea, kui poliitikud vastutavad ja lahkuvad, kui nad hakkama ei saa. Praktikas on aga väikses Eesti riigis väga vähe

inimesi, kes reaalselt ministritööga hakkama saaksid nii, et neil oleks esiteks kogu haldusala kontrollitud ja samas oleks neil ka reaalne visioon sellest, mida nad teha tahavad. Kui iga haldusala apsaka pärast hakkavad ministrid vahetuma, ei ole ühel hetkel enam kedagi võtta.

Meetod:

Pean tunnistama, et antud juhtumite puhul on poliitilise vastutuse argumente leitud liiga vähe. Kindlasti on üheks põhjuseks see, et otsima hakkasin ma konkreetselt sõna „vastutama” iga skandaali puhul. Samas võib poliitiliseks vastutuseks lugeda ka seda, kui keegi hindab mõne ministri töö ebapädevaks. Või selgitab mõnes uudises või arvamuses, et kellegi lubadused ja tegevused käivad üksteisele vastu. Seetõttu ei ole kõik poliitilise vastutuse vormid esindatud siinses töös ja argumente on kindlasti oluliselt rohkem.

Samas pean aga tähtsaks ära märkida, et minu eesmärk on olnud näidata, kuidas käsitletakse meedias mõistet „poliitiline vastutus” või siis „vastutus” poliitikute puhul. Ning ainult selle mõiste kaudu saab adekvaatse ülevaate sellest, milline taust ja kontekst tekib lugejatel. Tõsiasi, et poliitikute lubadused ja tegevused sageli ei ühti, on üleüldiselt teada-tuntud fakt. Seega, et uurida, mida tähendab lugejate jaoks poliitiline vastutus, tulebki seda mõistet otsida.

10. Kokkuvõte

Käesolev töö püüab näidata, kuidas on meedias konstrueeritud mõiste „poliitiline vastutus”. Kolme skandaali näitel on uuritud, milliseid kontekste ja diskursusi on vastutuse mõistel ning kuidas need tekkinud on. Kultuuriminister Signe Kivi, põllumajandusminister Tiit Tammsaare ja välisminister Kristiina Ojulandi osalusega skandaalides on seda mõistet kasutatud erinevalt, andes esimesele neist võimaluse hea mainega lahkuda ministriametist ja teistelt lahkumist lausa nõudes.

Töö hüpoteesiks on Philippe Bourdieu mõte, et võimulolijad püüavad defineerida ja konstrueerida reaalsust just nende endi huvides, mis leiab töö jooksul ka tõestuse. Signe Kivi ja tema erakonnakaaslaste poolt defineeritud mõiste „poliitiline vastutus” sai endale konkreetse sisu, mille alusel hinnati hiljem ka Tammsaare ja Ojulandi tegevust ning nõuti neilt sama käitumist, kui Kivi ette näidanud.

Töö uurib kolme skandaali puhul argumentatsiooni, kus kasutati vastutuse mõistet, nii kvantitatiivselt kui ka püüab kvalitatiivselt vastutuse argumendid lahti seletada. Toulmini argumentatsioonianalüüsi kasutades püüab kvalitatiivne osa anda argumentidele juurde diskursused, kuidas vastutuse mõistet kasutatakse ning selle kaudu ära tabada mõiste konstruktsioon.

Järeldused näitavad, et poliitilise vastutuse mõistel on tõepoolest tekkinud juurde teatud tegevuskava või mudel, mille alusel poliitik tegutsema peab. Kui poliitiku haldusalas läheb midagi kaotsi või valesti, peab poliitik tagasi astuma või ta tagandatakse, põhjendades seda „poliitilise vastutusega”. Samuti on näha, et poliitikud kasutavad seda mõistet ise kõige rohkem, mis on töö hüpoteesiga ka kooskõlas. Kuna poliitikutel on võrdlemisi kerge uudistesse saada, on neil ka võimalusi mõisteid ise defineerida, et nende enda maine hea püsiks.

11. Summary

This paper attempts to show how the meaning of the phrase “political accountability” is constructed in Estonian media. Investigation of three political scandals shows what context and discourse the phrase has acquired over the years. Signe Kivi, minister of culture, minister of agriculture Tiit Tammsaar and minister of foreign affairs Kristiina Ojuland were all mixed up in political scandals where they had to show that they are “politically accountable” by leaving office. The phrase has been used differently in the media throughout the scandals, but in the last two cases it has demanded that the politician leave office.

The hypothesis is based on Philippe Bourdieu, who said that those who govern attempt to construct social reality and define terms in a way that is profitable for them. The hypothesis was proved by the way Signe Kivi and her fellow party-members defined action for “political accountability” by stepping down from office. The same course of action as a definition of “political accountability” has later been accepted as a norm by other politicians when demanding or showing “political accountability”.

This paper looks for the use of the term “accountability” first quantitatively in two major newspapers. To add context to the term, it searches for arguments for and against the politician in question. Using Toulmin’s method for argumentative analysis it then tries to show how context and a course of action was added to the phrase, how it was constructed and how it has been used through the three scandals.

In the conclusions, the paper shows that a certain model has been created by Signe Kivi’s actions by which all governing politicians are expected to leave office, if in their area something goes wrong or missing. Also, the phrase is most often used by politicians themselves, which also proves the hypothesis right. By receiving time in the media, politicians can define the terms themselves, as they find is best in their interest.

12. Allikad:

- Bourdieu, P. (2001). Language and Symbolic Power. Gino Raymond and Matthew Adamson, trans., Cambridge: Polity Press.
- EPL (2005) Ojulang: mina ei saa teiste eest vastutada. EPL, 3. veebruar.
- Harro, H. (2001). Changing Journalistic Conventions in the press. Empirical studies on daily newspapers under different political conditions in 20th century in Estonia. Oslo: University of Oslo.
- Ideon, A. (2002). Signe Kivi järglane ministritoolil selgub järgmisel kolmapäeval. Postimees, 24. august.
- Kalamees, K. & R. Berendson (2002) Riigi miljonid kulusid kasiinos. Eesti Päevaleht, 16. august.
- Kalamees, K. (2002). Kivi euroopalik otsus. EPL, 16. august.
- Kalmus, V. (2004). Meedia ja kommunikatsiooni uurimismeetodid. Argumentatsioonianalüüs. Loengukonspekt. <http://www.jrnl.ut.ee/MKUM/Stats-tekstianalyys>. Vaadatud 20. mai 2005.
- Klas, E. (2002). Kas toetate Signe Kivi lahkumist? Postimees, 16. august.
- Kuimet, P & M. Mitt & A. Penne & L. Tankler (2005). Poliitilise vastutuse käsitlemine meedias Ken-Marti Vaheri kiiruseületamise näitel. Seminaritöö. Ajakirjanduse ja kommunikatsiooni osakond, Tartu Ülikool, Tartu.
- Kõuts, R. (2002). Integratsiooniprotsesside kajastumine Eesti trükimeedias. Projekti „Integratsiooni meediamonitooring“ 2002. a vahearuanne. <http://www.meis.ee/files/failid/i19smeediamonitooring02.rtf>
- Muuli, K. (2002). Siim Kallasel pole põhjust oodata. Postimees, 16. august.
- Peruzzotti, E. (2003). “Media scandals and societal accountability: Assessing the role of the senate scandal in Argentina” Paper prepared for the Conference Estrategias de Accountability Social en América Latina. Acciones Legales, Medios de Comunicación y Movilización, Department of Political Science and International Relations, Torcuato Di Tella University, Buenos Aires, 10. aprill 2003.

- Philp, M. (2000). „Access, Accountability and Authority: Corruption and the Democratic Process” Paper for the Political Studies Association-UK 50th Annual Conference, London, 10.-13. aprill 2000.
- Riikoja, H. (2004) Tammsaart võib asendada Jaanus Männik. Postimees, 19. märts.
- Roonemaa, H. (2002). Vastutus ja loosungid. EPL, 26. august.
- Saarts, T. (2002) Kirjad: Kas tõesti Eesti ühiskonnas pööre paremale? Postimees, 19. september.
- Schacter, M. (2001). When Accountability Fails: a Framework for Diagnosis and Action. Isuma, 2, 2, http://www.isuma.net/v02n02/schacter/schacter_e.shtml.
- Soos, Gabor. (2004) „Can Civil Society Control Politicians? A Case Study From Local Politics in Hungary” Workshop paper for European Consortium for Political Research. Joint Sessions of Workshops, Uppsala, 13.-18. aprill 2004.
- Van Eemeren, F. H. & R. Grootendorst & S. Jackson & S. Jacobs. (1997). „Argumentation“, in T.A van Dijk (Ed.), Discourse Studies: A Multidisciplinary of Visual Analysis. London: SAGE.
- Veidemann, R. (2002). Kas toetate Signe Kivi lahkumist? Postimees, 16. august.

Lisa 1

Kodeerimistabel

A LOO TUNNUSED

A0 Järjekorranumber

A1 Ajalehe ilmumise aeg

A2. Loo pealkiri

A3. Allikas

A3.1 Eesti Päevaleht

A3.2 Postimees

A4. Loo tüüp

A4.1 Juhtkiri

A4.2 Uudis

A4.3 Intervjuu

A4.4 Arvamuslugu

A4.5 Lugejakiri

A4.6 Lühike kommentaar

A4.7 *Feature*

B TEGELANE

B1 Kellest räägitakse

B1.1 Juhtumi peategelane

B1.2 Peaminister

B1.3 Peategelase erakond

B1.4 Juhtumi teised tegelased

B1.5 Koalitsioon

B1.6 Opositsioon

B2 Muu

C POLIITILISE VASTUTUSE ARGUMENT

C1.1 Argumendi tsitaat

C1.2 Argumendi autor

C1.2.1 Ajakirjanik

C1.2.1.1 Eesti Päevaleht

C1.2.1.2 Postimees

C1.2.1.4 Muu

C1.2.2 Poliitik

C1.2.2.1 Juhtumi peategelane

C1.2.2.2 Peaminister

C1.2.2.3 Mõni teine peategelase erakonna poliitik

C1.2.2.4 Mõni teine peategelase erakonna lihtliige

C1.2.2.5 Koalitsiooni esindaja

C1.2.2.6 Opositsiooni esindaja

C1.2.3 Riigiametnik

C1.2.4 Avaliku elu tegelane

C1.2.5 Avalikkusele vähetuntud asjatundja

C1.2.6 Muu

C1.3 Argumendi nimi